

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

Finanční gramotnost žáků základních škol

Lucie Čudová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lucie Čudová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Finanční gramotnost žáků základních škol

Název anglicky

Financial literacy of elementary school pupils

Cíle práce

Cílem bakalářské práce "Finanční gramotnost žáků základních škol" je zhodnotit přínos finančního vzdělávání žáků základních škol poté, co byl tento předmět zařazen do školních osnov. Dílčími cíli práce jsou provést rozbor finanční gramotnosti žáků základních škol a identifikovat problematické oblasti ve výuce finanční gramotnosti a vyhodnotit získané poznatky ve vztahu k možnému zlepšení výuky finanční gramotnosti.

Metodika

První (teoretická část) práce souhrnně vymezuje standardy finanční gramotnosti při použití odborné literatury a posuzuje přínos a problémy finančního vzdělávání žáků základních škol. Druhá (praktická část) vyhodnocuje provedená dotazníková šetření v dané oblasti a standardizované rozhovory s učiteli provedené na základních školách v Čáslavi a okolí.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, rámcový vzdělávací program, standardy finančního gramotnosti, základní škola.

Doporučené zdroje informací

KOCIÁNOVÁ, H. Finanční gramotnost v kostce. Olomouc: Anag, 2012. .ISBN 978-80-7263-767-6.
SKOŘEPA, M.– SKOŘEPOVÁ, E. Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.
SKOŘEPOVÁ, E. Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ. Praha: Fragment, 2014. ISBN 978-80-253-2175-1
ZLÁMAL, J. – JIŘÍČEK, M. – NAVRÁTILOVÁ, P. *Finanční gramotnost : učebnice učitele*. Kralice na Hané: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-151-0.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Stanislav Burian, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 10. 2015

doc. Ing. Josef Brčák, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 25. 02. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Finanční gramotnost žáků základních škol" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze 9. 3. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Stanislavu Burianovi, Ph.D. za jeho odborné rady a cenné připomínky, které mi při psaní bakalářské práce poskytl. Poděkování patří také Mgr. Evě Pospíšilové a Mgr. Evě Doležalové a vedení ZŠ Vrды a ZŠ Čáslav, kteří mi umožnili uskutečnit testování žáků.

Finanční gramotnost žáků základních škol

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá finanční gramotností žáků základních škol poté, co bylo finanční vzdělávání zařazeno do Školního vzdělávacího plánu základních škol. Teoretická část bakalářské práce s použitím odborné literatury vymezuje Standardy finanční gramotnosti a posuzuje přínos a problémy finančního vzdělávání žáků základních škol. Závěr teoretické části bakalářské práce je věnován historii finančního vzdělávání od roku 2005 do roku 2014.

Praktická část bakalářské práce je věnována mezinárodnímu šetření PISA a vlastnímu testování. Mezinárodním testováním PISA i vlastním testováním byl zjišťován stav znalostí a dovedností finanční gramotnosti před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a po zavedení finančního vzdělávání do Rámcového vzdělávacího plánu. V projektu PISA byli testováni patnáctiletí žáci, ve vlastním testování žáci 1. a 2. stupně a víceletého gymnázia. Současně byla provedena komparace úrovně znalostí žáků 2. stupně a víceletého gymnázia ve vlastním testování a mezinárodního šetření PISA. Součástí vlastního testování je anketa, která byla provedena s vyučujícími a vedením testovaných škol.

Vlastní testování a anketa byly uskutečněny se žáky a s učiteli na základních školách v Čáslavi a okolí.

V závěru bakalářské práce bylo provedeno vyhodnocení získaných poznatků ke zlepšení výuky finanční gramotnosti a porovnání výsledků žáků v mezinárodním šetření PISA a vlastního testování.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, Rámcový vzdělávací program, Standardy finančního gramotnosti, základní škola

Financial literacy of elementary school pupils

Summary

The bachelor thesis deals with the topic of financial literacy of primary school pupils after the inclusion of the financial education in the Education Plan of primary schools.

With the use of professional literature, theoretical part of this bachelor thesis defines the Standards of financial literacy and assesses the benefits and issues of financial education of primary school pupils. The conclusion of the theoretical part of this bachelor thesis is dedicated to the history of financial education between 2005 and 2014.

The practical part of the bachelor thesis is dedicated to international survey of PISA (Programme for International Student Assessment) and to author's own testing. With the use of PISA's surveys and author's own testing, the state of pupils' financial knowledge and skills was analysed during the periods before and after the financial literacy was included in the Framework Education Plan. Fifteen-year-old boys were tested through the PISA project, students of elementary and secondary schools and grammar schools were tested by the author of the thesis. Consequently, the level of knowledge was compared between the secondary school pupils and grammar school students using PISA's survey and author's own testing. A survey has been done with the teachers and management of the tested schools as a part of own testing.

Own testing and the survey were done with the help pupils and teachers from primary schools in Čáslav and adjacent villages.

In the final part of the bachelor thesis, an assessment of findings and results was done in order to improve teaching of financial literacy and a comparison of results of pupils that were tested through PISA and by the author of the bachelor thesis was made.

Keywords: financial literacy, financial education, Framework Education Programme, Standard of financial literacy, primary school

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Cíl práce a metodika	10
2.1 Cíl práce	10
2.2 Metodika	10
3 Přehled řešené problematiky	11
3.1 Standardy finanční gramotnosti	13
3.2 Revize standardů finanční gramotnosti	16
3.3 Výuka finanční gramotnosti.....	17
3.3.1 Začlenění finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů	17
3.3.2 Vzdělávání pedagogů.....	18
3.3.3 Vyučovací předměty finanční gramotnosti.....	19
3.3.4 Metody výuky finanční gramotnosti.....	20
4 Historie finančního vzdělávání	21
4.1 Historie finančního vzdělávání 2005 - 2009	21
4.2 Historie finančního vzdělávání 2010 – 2014	23
5 Praktická část	26
5.1 Výsledky testování finanční gramotnosti v mezinárodním šetření PISA	27
5.2 Typové úlohy řešené v rámci mezinárodního testování PISA.....	29
5.2.1 Teoretické otázky v mezinárodním testování PISA	30
5.2.2 Rozdíl ve výsledku podle druhu škol.....	33
5.3 Vyhodnocení mezinárodního šetření PISA.....	34
6 Vlastní testování	35
6.1 Grafické vyhodnocení testování pro 1. stupeň.....	36
6.2 Grafické vyhodnocení testování pro 2. stupeň.....	41
6.3 Vyhodnocení ankety pro vyučující a vedením základních škol.....	46
7 Komparace mezinárodního šetření PISA a vlastního testování	47
8 Zhodnocení výsledků	49
9 Závěr.....	54
10 Seznam použitých zdrojů	57
Seznam grafů a tabulek	61
11 Přílohy	63

1 Úvod

Vědomosti v oblasti finančního vzdělávání jsou důležité pro vlastní život, především v oblasti domácího rozpočtu rodiny a v orientaci v nabízených finančních produktech. Rodina i jednotlivci by měli kontinuálně kontrolovat stav svého rozpočtu, posuzovat své náklady a příjmy. Jednotlivci i rodina musí umět používat důkladnější nástroje pro investování svého majetku.

Finanční gramotnost byla pro oba stupně základních škol zařazena od školního roku 2013/2014 do Školního vzdělávacího plánu a umožňuje tak finanční vzdělání již od 1. třídy základních škol.

Základní škola poskytuje žákům v procesu vzdělávání znalosti a dovednosti v oblasti finančního vzdělávání, umožňuje, aby žáci získali dostatečné vědomosti a porozuměli klíčovým tématům vyučovaných na základní škole v oblasti peněz, hospodaření domácnosti a využívání finančních produktů.

Teoretická příprava žáky základních škol připravuje do budoucna na reálné vyhodnocení svého majetku, na zvažování svých příštích závazků a hlavně na neuzavírání nevýhodných smluvních vztahů.

Finanční gramotnost je současné téma, které se týká všech generací, jak dětí, tak lidí v produktivním i poproduktivním věku. Mladší generace, finančně gramotnější, může pomoci seniorům, kteří mají již díky věku sníženou schopnost rozpoznání a převažuje u nich důvěřivost a naivita.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce "Finanční gramotnost žáků základních škol" je vyhodnotit úroveň znalostí finanční gramotnosti u žáků základních škol poté, co byl tento předmět zařazen do školních osnov. Dílčími cíli práce je provést rozbor finanční gramotnosti žáků základních škol a identifikovat problematické oblasti v její výuce a vyhodnotit získané poznatky ve vztahu k možnému zlepšení výuky finanční gramotnosti.

2.2 Metodika

Teoretická část bakalářské práce souhrnně vymezuje standardy finanční gramotnosti při použití odborné literatury a posuzuje přínos a problémy finančního vzdělávání žáků základních škol.

K dosažení cílů v praktické části bakalářské práce bylo použito mezinárodní šetření PISA a vlastního testování v podobě didaktického testu. Mezinárodní šetření PISA i vlastní testování zjišťovalo úroveň znalostí žáků základních škol a víceletých gymnázií. Didaktický test ověřoval znalosti anonymně za pomoci písemných otázek. Otázky použité v didaktickém testu byly uzavřené a otevřené. U otevřených otázek žáci tvořili odpověď sami, u uzavřených otázek vybírali z předem daných variant odpovědí. Při testování žáků bylo použito procentuální vyhodnocení u jednotlivých testových otázek (Průcha, Mareš, Walterová, 2013). Další použitou metodou získání dat byla v praktické části bakalářské práce anketa, na kterou písemnou formou odpovídali vyučující a vedení základních škol. Anketu tvořilo pět otevřených otázek a bylo provedeno jejich slovní vyhodnocení. Současně byla s využitím odborné literatury provedena komparace mezinárodního šetření PISA a vlastního testování. Jednotlivé jevy byly zanalyzovány a vyhledány jejich společné atributy (Disman, 2011).

Vlastní testování a anketa byly provedeny se žáky a s učiteli na základních školách v Čáslavi a okolí.

V závěru bakalářské práce byly vyhodnoceny získané poznatky ke zlepšení výuky finanční gramotnosti a porovnání dosažených výsledků žáků v mezinárodním šetření PISA a vlastního testování.

3 Přehled řešené problematiky

Pro potřebu zavedení finanční výuky v základních a středních školách, k dalšímu vzdělávání v České republice, bylo nutné vytvoření standardů finanční gramotnosti a definice finanční gramotnosti.

System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách vymezuje finanční gramotnost jako souhrn vědomostí, znalostí a přístupů občana důležitých pro finanční zajištění jeho samotného a jeho rodiny v moderní společnosti a chovat se ziskově na trhu finančních produktů a služeb. Finančně vzdělaný jedinec je obeznámen s problematikou peněz a cen a je způsobilý zodpovědně řešit osobní nebo rodinný rozpočet, zároveň je schopen spravovat pohledávky a závazky z hlediska měnících se životních situací (MF, MŠMT, MPO, 2007).

Finančně gramotný člověk je seznámen s problematikou peněz i cen a je způsobilý efektivně vést osobní nebo rodinný rozpočet se zřetelem na měnící se životní situace.

Další definice přibližující finanční gramotnost žákům základních škol jsou vymezeny takto:

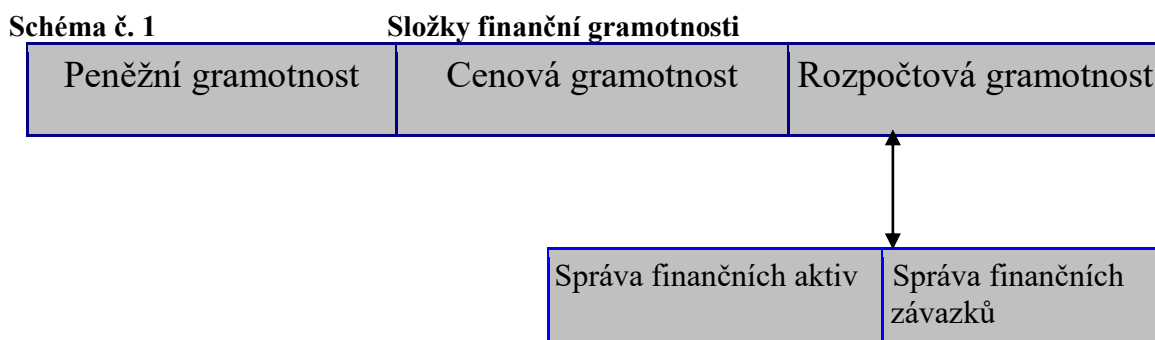
- Finančně gramotný člověk má stále pod kontrolou své příjmy i výdaje,
- Plánuje a udržuje očekávanou životní úroveň,
- Zodpovědně plánuje nakládání se svými penězi a to tím, že si vede rozpočet, spoří, investuje,
- Zajišťuje se proti neplánovaným změnám, vytváří si finanční rezervu na neočekávané výdaje,
- Vyhodnocuje riziko svých finančních rozhodnutí, zejména těch, týkajících se zadlužení,
- Orientuje se v odborných pojmech, popřípadě ví, kde najde jejich vysvětlení,
- Dokáže číst s porozuměním dokumenty týkající se správy jeho financí, ať už jsou to smlouvy nebo bankovní dokumenty,
- Orientuje se v nabídce finančních produktů a služeb,
- Uplatňuje svá práva spotřebitele a občana,
- Věnuje penězům patřičnou pozornost a péči a je schopen je používat s ohledem na své finanční možnosti (Kašová, 2011).

Finanční gramotnost je možné rozdělit na tři základní složky - gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou. Peněžní gramotnost hovoří o správě hotovostních a bezhotovostních peněz a operací s nimi. Mezi základní nástroje pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz patří běžný účet, platební karty a další (MF, 2010).

Další složkou finanční gramotnosti je gramotnost cenová, ta je důležitá pro chápání pojmu peníze v časovém horizontu, pochopení rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou a pochopení cen finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb (MF, 2010).

Třetí složkou finanční gramotnosti je gramotnost rozpočtová. Ta představuje znalosti, které jsou nezbytné pro vedení osobního a rodinného rozpočtu, kromě správy osobního a rodinného rozpočtu zahrnuje tato složka finanční gramotnosti schopnost vytyčení finančních cílů a rozdělení finančních zdrojů. Pod složku rozpočtové gramotnosti patří také správa finančních aktiv, což jsou vklady, investice, pojištění a také finanční závazky, tedy úvěry a leasingy (MF, 2010).

Na schématu č. 1 je prezentováno rozdělení složek finanční gramotnosti.

zdroj: MF, MŠMT, MPO (2007), vlastní úprava

Do finanční gramotnosti, která je prvkem ekonomické gramotnosti, se zařazují i makroekonomické faktory a daňová problematika. Makroekonomické faktory se pro výuku finanční gramotnosti definují jako základní orientace ve vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a pochopení podstaty makroekonomických dat, mezi ně patří HDP, úroková míra, inflace (MF, 2010).

U daňové problematiky jde pro oblast vzdělávání o základní poznatky daňové soustavy, postavení daní ve společnosti a porozumění zodpovědného chování občanů vůči rodině a státu. S výukou finanční gramotnosti také souvisí gramotnost numerická, ta řeší matematické prvky, které lze prakticky využít v běžném životě (MF, 2010).

S finanční gramotností též souvisí gramotnost informační a právní. Informační gramotností rozumíme použití a využití informačních technologií v běžném životě. Právní gramotnost vyjadřuje základní orientaci v právním řádu České republiky. Důležitá gramotnost související s finanční gramotností je gramotnost čtenářská, ta je založena na pochopení čteného textu, čtenář textu rozumí a chápe ho.

Na finanční gramotnost navazuje finanční plánování a s tím spojená znalost zacházení s penězi. Je nutné plánovat a své plány dodržovat, nenechat se zlákat neuváženými investicemi a nerozváženými nákupy (Petýrková, Chmelařová, 2011).

3.1 Standardy finanční gramotnosti

Standardy finanční gramotnosti obsahují celkový stupeň znalostí finanční gramotnosti na základních školách jak na 1. stupni, tak i na 2. stupni, zároveň také konkretizují konečný stav úrovně finančního vzdělávání na středních školách.

Z definice finanční gramotnosti vycházejí konkrétní standardy, které stanovují ideální úroveň finanční gramotnosti pro různé cílové skupiny v různých stupních finančního vzdělávání.

Standardy finanční gramotnosti jsou následně využity k naplnění Rámcového vzdělávacího plánu a slouží také při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a činností vzájemně působících k efektivnímu rozvoji a růstu finanční gramotnosti žáků základních škol, středních škol i dospělých v rámci dalšího vzdělávání (MF, MŠMT, MPO, 2007).

Na podkladech Standardů finanční gramotnosti se vytváří učebnice, metodické příručky a učební pomůcky pro aktuální výuku na školách (Rathouská Grmelová, 2012).

Pro potřeby základních škol jsou standardy rozděleny do těchto tří oblastí:

- Hospodaření domácnosti
- Peníze
- Finanční produkty (Jakeš a kol., 2011)

Konkrétní obsah jednotlivých oblastí finanční gramotnosti spolu s výsledky je zveřejněn v dokumentu Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách vydaného v roce 2007.

Obsahem tabulek je podrobná náplň učiva dle Rámcového vzdělávacího plánu, která je předpokladem pro zavedení do Školního vzdělávacího plánu každé základní školy na výuku finanční gramotnosti.

Tabulka č. 1 Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Peníze

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžné situaci	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

zdroj: MF, MŠMT, MPO (2007), vlastní úprava

Tabulka číslo 1 poskytuje snadnější orientaci v obsahu učiva finanční gramotnosti zařazené na 1. stupni ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a na 2. stupni do vzdělávací oblasti Výchova k občanství v oblasti peněz.

Tabulka č. 2 Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Hospodaření domácností

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu a jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

zdroj: MF, MŠMT, MPO (2007), vlastní úprava

Tabulka číslo 2 umožňuje sledovat podrobnější rozdělení náplně finanční gramotnosti pro 1. i 2. stupeň v oblasti hospodaření domácnosti.

Tabulka č. 3 Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Finanční produkty

1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

zdroj: MF, MŠMT, MPO (2007), vlastní úprava

Tabulka číslo 3 uvádí rozdělení náplně učiva finanční gramotnosti na základních školách, zvláště pro 1. a 2. stupeň v oblasti finančních produktů. Žáci 1. stupně se v oblasti finančních produktů seznamují pouze s úsporami a půjčkami.

3.2 Revize standardů finanční gramotnosti

V roce 2012 byl Národním ústavem pro vzdělání uskutečněn sběr námětů pro případnou revizi Standardů finanční gramotnosti pro 1. a 2. stupeň základního vzdělávání a pro střední školy. Způsob revize Standardů finanční gramotnosti byl uskutečněn formou internetové diskuze s vyučujícími. Pro internetovou diskusi byla využita webová stránka Metodického portálu www.rvp.cz, uvedená diskuze je stále k dispozici na webové adrese: <http://diskuze.rvp.cz/viewforum.php?f=675> (Radhouská Grmelová, 2012).

Diskuze byla zahájena 1. dubna 2012 s předpokládaným termínem ukončení 30. dubna 2012. Zapojit se mohli nejen zástupci škol, ale i širší odborná veřejnost. 30. dubna 2012, v den oficiálního ukončení internetové diskuze, řešitelský tým Národního ústavu pro vzdělávání rozhodl, že diskusi nepřeručí, aby si diskutující mohli i nadále vyměňovat své názory a zkušenosti z praxe (Radhouská Grmelová, 2012).

Hlavním aspektem získání dat z internetové diskuze bylo dosáhnout zpětné vazby od vyučujících a odborníků, kteří Standardy implementují do školních vzdělávacích programů a kteří výuku finanční gramotnosti uskutečňují ve školní praxi (Radhouská Grmelová, 2012).

Příspěvky, které se v diskusi objevily, se rozdělily do dvou skupin. Na konkrétní náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti a na obecné komentáře k výuce finanční gramotnosti. Mnoho příspěvatelů se vyjádřilo, že necítí potřebu Standardy finanční gramotnosti revidovat, neboť byly vytvořeny na základě široké diskuse v rámci mezirezortní pracovní skupiny a byly postupně implementovány do Rámcového vzdělávacího programu a do Školního vzdělávacího plánu (Radhouská Grmelová, 2012).

Náměty pro revizi Standardů finanční gramotnosti, které se v roce 2012 během diskuze na Metodickém portále získaly, byly spíše doplňující a nijak neměnily charakter Standardů finanční gramotnosti pro výuku finanční gramotnosti zahájenou ve školním roce 2012/2013.

Dalšími podněty byla úprava textu ve Standardech finanční gramotnosti u finančních produktů a to tak, že v obsahu by bylo vhodné z důvodu složitosti pro žáky 2. stupně upravit termín „Produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků“ pouze na „Spoření“. Dalším návrhem na přeformulování Standardů finanční gramotnosti bylo napsat na místo výsledku „uveče a porovná nejčastější způsoby krytí deficitů“ pouze „vysvětlí, co dělat, když dluží“ (Radhouská Grmelová, 2012).

3.3 Výuka finanční gramotnosti

Cílem zavedení finanční gramotnosti do výuky na základních školách je naučit žáky zodpovědně se rozhodovat o současných i budoucích peněžích, porovnávat, stanovit si kritéria, vyhodnocovat, znát rizika a pracovat s rozpočtem.

Finanční vzdělávání je založeno na vládou schválené Strategii ze dne 10. května 2010. V tomto roce byla zároveň Národní strategie finančního vzdělávání aktualizována. Tento strategický dokument se zabývá významem a principy finančního vzdělávání, rolí jednotlivých subjektů ve finančním vzdělávání a prezentuje akční plán pro finanční vzdělávání v ČR (Hesová, 2013).

Hlavní důraz při finančním vzdělávání žáků není v dovednosti spočítat si peníze a využívat je k nákupům, ale správně se rozhodovat v různých životních situacích. Finanční gramotnost je tedy založena na schopnosti vyhodnotit do důsledků své rozhodování, domýšlet kladnou i zápornou stránku svého jednání, umět si zjistit správné informace, znát svá práva a umět je uplatňovat (Kašová, 2011).

Být finančně gramotní neznamena jen umět počítat a utrácet peníze. Mnohem důležitější je umět si poradit v různých životních situacích, kdy na první pohled o peníze možná ani nejde. Takové situace obvykle prožíváme v souvislosti s přípravou na budoucí profesi, při hledání zaměstnání, vlastního bydlení, plánování dovolené, naplňování svých životních cílů (Kašová, Istenčin, 2012).

3.3.1 Začlenění finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů

Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání je od školního roku 2013/2014 začleněn do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání platného od 1. 9. 2013.

Podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který byl novelizován v roce 2015 pod č. 82/2015 se uvádí, že rámcové vzdělávací programy tvoří závazně platný rozsah pro vytváření školních vzdělávacích programů škol ve všech okruzích vzdělávání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání (2004).

Finanční gramotnost se stala v rozsahu uvedeném v Rámcovém vzdělávacím plánu závaznou složkou základního vzdělávání. Finanční gramotnost je integrována do základního vzdělávání plošně. Z toho vyplývá, že každého žáka základní školy je po datu 1. 9. 2013 nutno seznámit s finanční gramotností v rozsahu daném upraveným Rámcovým vzdělávacím plánem. V upraveném Rámcovém vzdělávacím plánu se finanční gramotnost na 1. stupni základní školy vyučuje ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět a na 2. stupni ZŠ byla finanční gramotnost zařazena do vzdělávacího oboru Výchova k občanství. Finanční gramotnost je nutné vyučovat v součinnosti se vzdělávacím oborem Matematika a její aplikace a Informační a komunikační technologie (Hesová, 2013).

3.3.2 Vzdělávání pedagogů

Po zařazení finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a zavedení finanční gramotnosti do škol je důležitým aspektem požadavek dalšího vzdělávání vyučujících pedagogů a kvalitních studijních a metodických materiálů pro výuku. Pro zaškolení pedagogů je možné využít občanské sdružení AISIS, které svým projektem nabízelo několik vzdělávacích projektů k finančnímu vzdělávání a pomůcek pro finanční vzdělávání na základní škole. Na pedagogických fakultách jsou v rámci celoživotního vzdělávání uskutečňovány programy pro další vzdělávání pedagogů (Kašová, 2011).

Hesová (2013) k finančnímu vzdělávání dodává, že finanční gramotnosti je věnován intenzivní zájem ve školách, ale i mezi veřejností. Zvýšená pozornost u veřejnosti souvisí s proběhlou finanční krizí. U škol se zvýšená pozornost projevila projektem „EU peníze školám“ nebo s testováním finanční gramotnosti v rámci programu PISA. Finanční gramotnost je důležitá především proto, že se jedná o potřebnou dovednost v ekonomickém rozhodování v běžném životě lidí. Z tohoto důvodu se finanční

gramotnost opodstatněně stává významným prvkem přípravy žáků v počátečním vzdělávání. Ale jen velmi málo učitelů se mohlo s finanční gramotností shledat v průběhu svého bakalářského a magisterského studia. Vzhledem k tomu mohou mít pedagogové z výuky zaměřené na zvyšování finanční gramotnosti obavy. V součinnosti škol a odborných expertů bylo připraveno několik určitých metodických pokynů, které mohou učitelům při uskutečnění finančního vzdělávání pomoci.

3.3.3 Vyučovací předměty finanční gramotnosti

Finanční gramotnost je u žáků 1. stupně základních škol vyučována ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Žák 1. stupně se seznamuje a informuje o základních formách vlastnictví; použití peněz v běžných situacích, je způsobilý odhadnout cenu nákupu, zkontrolovat cenu nákupu a vrácené peníze, při využití modelového příkladu je schopen ukázat neuskutečnitelnost všech chtěných výdajů, dokáže a také vysvětlí, proč si spořit, na co je vhodné si půjčit a chápe nutnost vypořádání se s dluhy. I u žáků na 1. stupni je nutné výuku finanční gramotnosti propojovat s matematikou, informační technologií a čtenářskou gramotností. Rámcový vzdělávací program doporučuje při výuce použití interaktivních metod a využití modelových příkladů. (MŠMT, 2013)

Na 2. stupni ZŠ jsou u žáků prohlubovány a rozšiřovány znalosti získané na 1. stupni ZŠ. Finanční gramotnost se u žáků 2. stupně vyučuje v rámci předmětu Výchova k občanství a v předmětu Matematika. Předmět Výchova k občanství navazuje na předmět z 1. stupně Člověk a jeho svět. Žák 2. stupně prokazuje znalost v otázkách vlastnictví, peněz a placení. Mezi jeho další znalosti patří prokázání pochopení hospodaření domácností, je schopen sestavit jednoduchý domácí rozpočet s uplatněním pravidel hospodárnosti. Při použití modelového příkladu je žák schopen zdůvodnit možnosti využití volných finančních prostředků a orientuje se ve vhodných možnostech při řešení nedostatku finančních prostředků. Při modelových příkladech není v žádném případě doporučováno pracovat s finančními údaji žáků nebo jejich rodičů (MŠMT, 2013).

U žáka 2. stupně se také předpokládá základní znalost v nabídce finančních produktů za podmínky vyvarování se propagace konkrétních produktů, služeb a institucí. Součástí výuky předmětu Výchova k občanství je také problematika práv spotřebitele.

Rámcový vzdělávací plán předpokládá vzájemnou spolupráci předmětů Výchova k občanství a Matematika a její aplikace. V předmětu Matematika se vyučuje finanční matematika v 8. a 9. ročníku. Rámcový vzdělávací plán upozorňuje na potřebu propojení výuky Informační a komunikační technologie a předmětů Výchova k občanství a Matematika a její aplikace (MŠMT, 2013).

3.3.4 Metody výuky finanční gramotnosti

Úkolem vyučujícího je prohlubovat a upevňovat znalosti a dovednosti v oblasti finančního vzdělávání. K výuce finanční gramotnosti je vhodné použít takových metod výuky, které vedou k zodpovědnému finančnímu chování.

Mezi ně patří:

- inscenační a heuristické
- práce s textem
- didaktické hry

Inscenační metoda využívá simulaci dané situace za pomoci hraní rolí. Inscenační metoda klade důraz na problémové učební úlohy. Žáci se pomocí této metody učí rozhodovacím mechanismům pro uplatnění v reálném životě. Dostávají konkrétní sociální roli a mají tak možnost vcítit se do situace a hledat postupy řešení. Při inscenační metodě ve finančním vzdělávání žáci nejčastěji zkusí role příslušníků rodiny a role nakupujících a prodávajících. Pro žáky základních škol je hraní rolí zábavné a podnětné.

Heuristická metoda bývá též označována jako výzkumná metoda nebo metoda objevování. Nejčastěji bývá heuristická metoda charakterizována jako učení objevováním. Název metody pochází ze zvolání „*Heuréka!*“ (*Objevil jsem to! Našel jsem to! Mám to!*). Žákům nejsou nabízeny konkrétní znalosti a fakta, ale žáci jsou iniciováni k hledání vlastního řešení. Na začátku učitel nabídne žákům otázku nebo problém, ve finančním vzdělávání je možné pokládat otázky typu: „*Bude si moci rodina Novákova na základě svého měsíčního hospodaření koupit novou lednici?*“ Zároveň učitel poskytne žákům vstupní informace nebo žákům upřesní, kde je možné tyto informace vyhledat. Způsob řešení si již žáci určují sami, při zadaném úkolu se opírají o své znalosti a dovednosti, využívají odhad a pracují metodou pokus - omyl. Učitel práci žáků sleduje, ale nezasahuje,

pouze může žáky vhodnými aktivizujícími otázkami a komentáři posouvat v řešení daného úkolu. Heuristická metoda podporuje myšlení a kreativitu žáků. Cílem výuky je objevení řešení nebo zodpovězení zadané otázky.

Metoda práce s textem je důležitou součástí finančního vzdělávání. Čtenářská gramotnost a kritický přístup k textu mají nenahraditelné postavení ve finanční gramotnosti. Žáky je nutné upozornit na důkladné čtení smluv, neboť nepřečtení smlouvy může vést k uzavření nevýhodného smluvního vztahu a z toho plynoucích finančních problémů.

Další možnost ve finančním vzdělávání představují didaktické hry. Didaktické hry jsou zaměřeny na skutečný cyklus finančního života a rozvíjejí u žáků uvážlivé finanční rozhodování. Didaktické hry mohou být deskové nebo počítačové. U deskových her je předností atraktivní zpracování různých životních situací, jedná se o strategické hry s hracím plánem, žetony a papírovými penězi. Nevýhodou deskových her jsou vyšší pořizovací náklady a nemožnost okamžitého zapojení všech žáků. Další variantou didaktických her jsou počítačové hry nebo on-line aplikace. I tyto hry představují skutečné životní situace a vedou žáky k odpovědnosti při finančním rozhodování.

4 Historie finančního vzdělávání

Historie finančního vzdělávání je rozčleněna na dvě podkapitoly. První podkapitola se zabývá historií finančního vzdělávání od roku 2005 do roku 2009. Následující podkapitola se věnuje historii finančního vzdělávání od roku 2010 do roku 2014.

4.1 Historie finančního vzdělávání 2005 - 2009

V roce 2005 vláda České republiky svým usnesením č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 uložila ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit do 30. září 2006 systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (Vláda ČR, 2005).

K vytvoření Systému budování finanční gramotnosti byla utvořena mezirezortní pracovní skupina. Mezirezortní pracovní skupiny tvořili zástupci Ministerstva financí,

Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a jeho přímo podřízené organizace: Výzkumný ústav pedagogický v Praze a Národní ústav odborného vzdělávání. Kromě výše zmíněných se jednání mezirezortní skupiny zúčastnili i zástupci obchodních akademií (MF, MŠMT, MPO, 2007)

Roku 2006 byla vyhotovena první verze Systému budování finanční gramotnosti. Následovala práce na jeho uplatnění v podobě návrhu prvních standardů finanční gramotnosti. V souvislosti s vládním usnesením vlády byla také v roce 2006 vybudována Expertní skupina pro finanční sektor. Expertní skupina vytváří stálou platformu pro odbornou diskusi státu, spotřebitelských sdružení a subjektů finančního trhu o koncepčních otázkách, zejména ochraně spotřebitele na finančním trhu. (MF, MŠMT, MPO, 2007).

Druhá, v současnosti využívaná podoba Systému budování finanční gramotnosti je zcela implementována na podrobnou Strategii finančního vzdělávání, která byla připravena mezirezortní skupinou v průběhu první poloviny roku 2007. V témže roce vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v součinnosti s Ministerstvem financí Standardy finanční gramotnosti, které jsou důležitým prvkem materiálu Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (MF, 2010).

V roce 2008 uveřejnil Národní ústav odborného vzdělávání metodické pokyny pro učitele s názvem Finanční gramotnost – obsah a příklady z praxe škol, v následujícím roce vydal Národní ústav odborného vzdělávání metodickou příručku Finanční gramotnost – úlohy a metodika. Oba tyto dokumenty Národní ústav odborného vzdělávání rozeslal středním školám a zveřejnil na webových stránkách Metodického portálu www.rvp.cz.

Zároveň Česká národní banka odborně zaštitila publikaci Ekonomická a finanční gramotnost pro ZŠ a víceletá gymnázia - Manuál pro učitele, zpracovanou na základě schváleného Rámcového vzdělávacího plánu základního vzdělávání a Standardů finanční gramotnosti a zdarma ho zaslala základním školám a víceletým gymnáziím (MF, 2010).

Ve stejném roce bylo započato Národním institutem pro další vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti další vzdělávání pedagogických pracovníků. Česká národní banka ve spolupráci s Masarykovou univerzitou a krajskými centry dalšího vzdělávání byla spoluorganizátorem vybraných vzdělávacích programů a zabezpečovala je lektorsky. Odborně zaštitila i přípravu studijních materiálů. Zároveň se Ministerstvo školství,

mládeže a tělovýchovy obrátilo na děkany pedagogických fakult a zažádalo o implementaci finanční gramotnosti do obsahu příslušných vysokoškolských studijních programů (MF, 2010).

V roce 2009 byl v České národní bance určen projekční tým s úkolem zajištění samostatných projektů při zvyšování finanční a ekonomické gramotnosti občanů. Dalším úkolem projekčního týmu byla expertní podpora projektů činitelů, kteří se budou podílet na naplnění cílů Národní strategie finančního plánování (MF, 2010).

V letech 2007 až 2009 se uskutečnily projekty neziskových organizací a dalších soukromých subjektů se zaměřením na podporu výuky finanční gramotnosti ve školách (MF, 2010).

4.2 Historie finančního vzdělávání 2010 – 2014

V roce 2010 vláda ČR schválila svým usnesením č. 338 ze dne 10. května 2010 Národní strategii finančního vzdělávání. Národní strategie finančního vzdělávání je dokument s „*uceleným systematickým přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky. Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR. Strategie vymezuje hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v této oblasti, včetně specifických úloh klíčových aktérů s důrazem na roli subjektů veřejné správy. Finanční vzdělávání je nástrojem ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti, umožňující občanům ČR jako spotřebitelům adekvátně pracovat s informacemi na finančním trhu k zajištění svých potřeb a potřeb své rodiny s ohledem na měnící se životní situace*“ (MF, 2010).

Ten samý rok byl Národním ústavem odborného vzdělávání připraven manuál Finanční gramotnost - Analýza zapracování finanční gramotnosti do Školního vzdělávacího plánu středních odborných škol. Záměrem analýzy bylo posoudit začlenění finanční gramotnosti do jednotlivých částí Školního vzdělávacího plánu středních odborných škol. Manuál, stejně jako ostatní publikace vydané Národním ústavem odborného vzdělávání, je určen široké škále škol (Hesová, Zelendová, 2011).

Současně Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v souvislosti s propagací tématu finanční gramotnosti vyhlásilo stejnojmennou soutěž pro základní i střední školy. Finanční prostředky bylo možné získat také v rámci Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, na který bylo vyčleněno 4,5 mld. korun. Základní školy

tak mohly nakoupit potřebné pomůcky a učebnice na výuku finanční gramotnosti a využít Operační program na proškolení pedagogů (MŠMT, 2010).

Česká školní inspekce zrealizovala poprvé ve školním roce 2012/2013 tematické šetření podpory rozvoje finanční gramotnosti. Šetření bylo směřováno na základní a střední školy a vycházelo z definice finanční gramotnosti zveřejněné v Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.

Pracovníci České školní inspekce navštívili 214 škol, z toho 46 základních škol jen s 1. stupněm, 112 úplných základních škol a 56 středních škol. Tematická šetření se koncentrovala na konečný záměr výuky finanční gramotnosti ve školách, na délku doby, po kterou se ve škole finanční gramotnosti vyučuje, na personální, organizační a metodickou podporu vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti (ČŠI, 2013).

Při šetření bylo zjištěno, že pouze prvostupňové základní školy se většinou rozvoji finanční gramotnosti nevěnovaly. Na základních školách s úplnou školní docházkou se finanční gramotnosti věnovali i před zavedením finanční gramotnosti do škol ve školním roce 2013/2014. Na většině základních škol byl nejčastěji jako odborný vyučující na finanční vzdělávání určen vyučující matematiky. Téměř ve většině navštívených škol byla finanční gramotnost vyučována jako součást jiného předmětu (ČŠI, 2013).

Dalším aspektem, kterým se zabývali pracovníci České školní inspekce, byla metoda používaná při výuce finanční gramotnosti. Na všech stupních je při výuce finanční gramotnosti používáno řešení úloh z běžného života, kdy většina škol používá pouze tuto jednu metodu výuky. Jen velmi malá část škol používá více než jednu metodu, například skupinovou výuku, didaktické hry nebo inscenační metody. Použití metody je závislé na vyučujícím finanční gramotnosti. Zatímco metodu řešení úloh z běžného života uplatňují vyučující stejně, inscenační metodu a skupinovou metodu uplatňují ve školách, kde vyučující finanční gramotnosti je učitel výchovy k občanství nebo základů společenských věd (ČŠI, 2013).

Česká školní inspekce při svém šetření dále zjistila, že ve školním roce 2012/2013, před zavedením finanční gramotnosti do rámcového vzdělávacího plánu, ve více než dvou pětinach navštívených škol neabsolvoval žádný pedagog další vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřené na finanční gramotnost. Většina navštívených škol byla spokojena s metodickou podporou a vydanými učebními materiály a nevyjádřila potřebu dalších učebních materiálů (ČŠI, 2013).

Ve školním roce 2013/2014 byla zavedena finanční gramotnost do výuky na základních školách a následovalo zanesení finanční gramotnosti do Školního vzdělávacího plánu (MŠMT, 2013).

Zaštitujícím orgánem finančního vzdělávání v České republice je Ministerstvo financí, které v roce 2014 spustilo internetový portál finanční gramotnosti a finančního vzdělávání s názvem „*Proč se finančně vzdělávat?*“ na internetové adrese www.psfv.cz. Uvedená webová stránka splňuje princip nezávislosti a nekomerčnosti, nepropaguje žádný určitý produkt a ani ho nenabízí. Stránky přibližují veřejnosti základní finanční pojmy a problémy a odkazují na stránky dluhových poraden a center, na kterých je možné požádat zdarma o pomoc v případě řešení finančních problémů, ať je to pomoc v případě exekucí, zadlužení či oddlužení. Tyto stránky také slouží jako podklad a inspirace pro učitele v rámci výuky finanční gramotnosti a také pro rodiče, kteří se tak mohou sami lépe v této problematice orientovat (MF, 2014).

Tabulka č. 4 - Milníky historie finančního vzdělávání

ROK	MILNÍK
2005	Vláda České republiky - usnesení č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 - uložila ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit do 30. září 2006 systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
2006	Vyhotovena první verze Systému budování finanční gramotnosti
2007	Ministerstvo financí vydalo Standardy finanční gramotnosti, které jsou důležitým prvkem Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách
2008	Národní ústav odborného vzdělávání uveřejnil metodické pokyny pro učitele s názvem Finanční gramotnost
2009	Expertní podpora projektů činitelů, kteří se budou podílet na naplnění cílů Národní strategie finančního plánování
2010	Vláda ČR schválila svým usnesením č. 338 ze dne 10. května 2010 Národní strategii finančního vzdělávání
2012/2013	Česká školní inspekce zrealizovala tematické šetření podpory rozvoje finanční gramotnosti
2013/2014	Zavedení finanční gramotnost do výuky na základních školách a následné zanesení finanční gramotnosti do Školního vzdělávacího plánu
2014	Ministerstvo financí spustilo internetový portál finanční gramotnosti a finančního vzdělávání s názvem „ <i>Proč se finančně vzdělávat?</i> “

zdroj: vlastní zpracování

5 Praktická část

Od roku 2000 se v České republice provádí mezinárodní šetření finanční gramotnosti v rámci programu PISA (Programme for International Students Assessment). Uvedené testování je jednou z činností Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD - The Organisation for Economic Co-operation and Development). V České republice je koordinátorem programu PISA Česká školní inspekce. Šetření PISA se orientuje na zjišťování úrovně gramotností patnáctiletých žáků. Projekt PISA poskytuje původcům školské politiky v jednotlivých zemích důležité informace o funkčnosti jejich školských systémů v jednotlivých zemích. Testování patnáctiletých žáků probíhá ve tříletých cyklech, každý z cyklu je zaměřen na jednu oblast, které je věnována hlavní pozornost. Testování je zaměřeno na tři oblasti:

- čtenářská gramotnost
- matematická gramotnost, jejíž součástí je i testování finanční gramotnosti
- přírodovědecká gramotnost (MŠMT, 2013)

V roce 2012 proběhlo šetření, které bylo zaměřeno na matematiku a zároveň proběhlo šetření finanční gramotnosti. Celkově se šetření zúčastnilo 67 zemí, z toho se do šetření finanční gramotnosti zapojilo 18 zemí, mimo Českou republiku se jednalo například o Belgie, Estonsko, Austrálii, Nový Zéland, Polsko, USA, Rusko, Francii, Španělsko, Chorvatsko, Slovensko či Itálii. Testování matematiky proběhlo písemnou formou, testování finanční gramotnosti proběhlo elektronickou formou. Na písemný test z matematiky byla určena časová dotace dvou hodin, na elektronické testování bylo určeno 40 minut. Šetření v rámci Projektu PISA proběhlo na českých základních školách a víceletých gymnáziích v březnu a dubnu 2012. Matematický projekt proběhl na 297 školách. Zúčastnilo se ho 6 413 patnáctiletých žáků. Testování finanční gramotnosti se v České republice zúčastnilo 1 200 patnáctiletých žáků z uvedených 297 škol. V roce 2012 nebyla finanční gramotnost v České republice zavedena do Rámcového vzdělávacího programu a na školách se vyučovala dobrovolně.

Obsahem finanční gramotnosti pro šetření PISA byly čtyři tematické okruhy:

- peníze a transakce
- plánování a hospodaření s financemi

- rizika a odměny
- prostředí financí (RVP - metodický portál, 2012).

5.1 Výsledky testování finanční gramotnosti v mezinárodním šetření PISA

Testovaní žáci z České republiky se umístili mezi 18 zúčastněnými zeměmi na šesté příčce. Výsledek je možné pokládat za nadprůměrný. Žáci překročili průměrný bodový zisk o 2,6 procentního bodu. Bylo také zjištěno, že Česká republika měla zřetelně nižší podíl žáků z testovaných zemí, jejichž výsledky byly zařazeny do nejslabší skupiny žáků, jejichž znalosti byly na hranici minimální úrovně nebo těsně pod ní (ČSI, 2014)

Tabulka č. 5 – Výsledky testovaných zemí v šetření PISA v roce 2012

Stát	Celkové skóre	Podíl výsledků úrovně 1 a nižší v %	Podíl výsledků úrovně 5 v %
Šanghaj (Čína)	603	1,6	42,6
Vlámská komunita (Belgie)	541	8,7	19,7
Estonsko	529	5,3	11,3
Austrálie	526	10,4	15,9
Nový Zéland	520	16,1	19,3
Česká republika	513	10,1	9,9
Polsko	510	9,8	7,2
Lotyšsko	501	9,7	4,6
USA	492	17,8	9,4
Rusko	486	16,7	4,3
Francie	486	19,4	8,1
Slovinsko	485	17,6	5,8
Španělsko	484	16,5	3,8
Chorvatsko	480	16,5	3,8
Izrael	476	23,0	8,5
Slovensko	470	22,8	5,7
Itálie	466	21,7	2,1
Kolumbie	379	56,5	0,7
OECD průměr	500	15,3	9,7

Zdroj: Hula (2015), vlastní úprava

Charakteristiku jednotlivých úrovní finanční gramotnosti na škále 1 až 5 představuje následující tabulka, kdy platí, že úroveň 1 je nejnižší, úroveň 5 je nejvyšší.

Tabulka č. 6 – Hodnoticí škála

Úroveň	Body	Procento žáků, kteří jsou schopni splnit úkoly na této úrovni	Co žáci typicky zvládnou
1	326 až 399	95,20 %	Žáci identifikují základní finanční produkty a objasňují základní informace vztahující se k finančním produktům. Jsou schopni dělat finanční rozhodnutí v každodenním životě. Rozeznávají jednotlivé finanční dokumenty každodenního života a jsou schopni využít základní matematické operace ve světě financí.
2	400 až 475	84,70 %	Žáci uplatňují své základní znalosti finančních produktů v praxi. Jsou schopni použít dané informace k vykonání finančního rozhodnutí. Rozeznávají hodnotu základního rozpočtu a také rozeznávají složitější finanční dokumenty z běžného života. Poznají základní ekonomické vztahy.
3	476 až 550	61,80 %	Žáci aplikují své porozumění běžně používaných finančních termínů, produktů a konceptů. Začínají být schopni vyhodnotit důsledky finančních rozhodnutí a jsou schopni vytvořit jednoduchý finanční plán. Jsou schopni použít základní matematické operace pro vyřešení problémů v každodenním životě.
4	551 až 625	31,60 %	Žáci aplikují své porozumění ne zcela běžně používaných finančních termínů, produktů a konceptů. Jsou schopni objasnit a zhodnotit velké množství finančních dokumentů, jako je např. výpis z účtu a vysvětlit méně obvyklé finanční produkty. Jsou schopni přijímat finanční rozhodnutí s ohledem na dlouhodobější důsledky.
5	626 a více	9,70 %	Žáci aplikují své porozumění široce používaných finančních termínů, produktů a konceptů, které mohou být důležité až v dlouhodobém horizontu. Jsou schopni komplexně zanalyzovat finanční produkty. Umí také řešit mimořádné finanční problémy a jsou schopni popsat možné důsledky svých finančních rozhodnutí a rozumí složitým finančním otázkám.

Zdroj: ČSI (2014), vlastní úprava

5.2 Typové úlohy řešené v rámci mezinárodního testování PISA

Zjištěné výsledky projektu PISA jsou zpracovány i na národních úrovních a je možné je využívat pro analýzy v zúčastněných zemích. Uvedená data jsou volně k dispozici a je možné využití v různých podobách (Hula, 2016).

V mezinárodním šetření PISA se mohli testování patnáctiletí žáci vybraných škol setkat s typovými úlohami, z nichž byli, ve spolupráci Národním ústavem vzdělávání okomentovány následující úlohy.

Úloha Peníze na cestování byla součástí ověření finanční gramotnosti patnáctiletých žáků. Ve všech typových úlohách v šetření byla použita fiktivní měna tolary. Každá úloha byla uvedena úvodním textem a obrázkem. Pak následovala uzavřená otázka s krátkou odpovědí.

Nataša pracuje každý týden 3 večery v restauraci. Každý večer odpracuje 4 hodiny a vydělá si 10 tolarů za hodinu. K tomu dostane Nataša každý týden 80 tolarů na spropitném. Nataša ušetří přesně polovinu všech peněz, které každý týden vydělá. Nataša chce našetřit 600 tolarů na prázdniny. Kolik týdnů jí bude trvat, než našetří 600 tolarů?

Hesová v komentáři k tomuto příkladu uvádí, že tato úloha může působit jako jednoduchá vzhledem k věku testovaných žáků a k předpokládaným znalostem. Z hlediska matematiky se vzhledem k zadaným hodnotám operuje většinou s přirozenými čísly. Je zapotřebí se správně zorientovat v časových a číselných údajích. Nutností je proto určitá úroveň čtenářské a matematické gramotnosti. Úloha ověřuje především analytické dovednosti žáků. Při zevrubnějším zkoumání komentované úlohy se ukazuje, že úloha může být pro některé žáky poměrně náročná. V pilotním šetření tuto úlohu vyřešila správně necelá polovina žáků (2015).

Další typovou a posléze komentovanou úlohou bylo porovnávání různých finančních produktů, tak aby byl žáky vybrán produkt co nejvýhodnější.

Paní Jonášová si půjčila 8 000 tolarů od První Tolarské. Půjčka má roční úrokovou sazbu 15 %. Každý měsíc splácí 150 tolarů. Po roce dluží paní Jonášová ještě 7 400 tolarů. Jiná finanční společnost s názvem Nejtolar nabízí paní Jonášové půjčku 10 000 tolarů s roční úrokovou sazbou 13 %. Splátky jsou také 150 tolarů měsíčně. Jaký je jeden možný negativní finanční důsledek pro paní Jonášovou, když přijme půjčku od Nejtolaru?

Komentář pro tento typový příklad byl připraven ve spolupráci s členy Odborné skupiny pro podporu finanční gramotnosti Národního ústavu vzdělávání a v součinnosti s RNDr. Evou Zelendovou a Ing. Lukášem Hulou z Národního ústavu vzdělávání. Toto cvičení také ověřuje finanční gramotnost u testovaných. Stejně jako u předchozí úlohy úvodní text definuje zadání a znázorňuje nabídku půjčky od dvou různých finančních společností. U této úlohy byla použita otevřená otázka. Úkolem žáka bylo rozepsání obsáhlé odpovědi. Tato úloha směřuje na finanční dovednost, kterou je porovnávání různých finančních produktů, tak aby byl vybrán výsledek co nejvýhodnější. V zadané zjednodušené otázce bylo požadováno posouzení negativních následků při výběru z nabízených finančních produktů. Bylo očekáváno, že úspěšnost řešení této úlohy bude nízká, přesto 40 % žáků si v pilotním šetření s úlohou poradilo (Hula, 2015).

5.2.1 Teoretické otázky v mezinárodním testování PISA

V pilotním šetření zaměřeném na finanční gramotnost se v testování byly použity testové otázky, které zkoumali teoretické znalosti a následnou aplikaci u cílového testovaného souboru (ČSI, 2012).

Otázka č. 1 - Rajčata je možné zakoupit na váhu nebo v bedýnce za cenu 2,75 tolaru za kg nebo 22 tolarů za bedýnku s 10 kg rajčat.

Zdůvodni pravdivost tvrzení - Koupit rajčata v bedýnce je výhodnější, než je kupovat na váhu.

Studenti odpověděli správně v 75 %.

Otázka č. 2 - Koupit bedýnku rajčat může být pro někoho špatné finanční rozhodnutí. Vysvětli proč

V pilotním šetření PISA uvedlo přes 80 % studentů správnou odpověď.

Otázka č. 3 - Každý měsíc přijde Janě na její bankovní účet výplata. Kolik peněz poslal Janě zaměstnavatel na její bankovní účet 31. 7.?

Výplatní páska za červenec:

Hrubá mzda	2 800 tolarů
Srážky	300 tolarů
Čistá mzda	2 500 tolarů
Hrubá mzda za letošní rok celkem	19 600 tolarů

- A) 300 tolarů
- B) 2 500 tolarů
- C) 2 800 tolarů
- D) 19 600 tolarů

Na uvedenou otázku odpovědělo v pilotním šetření více než 50 % studentů správnou odpovědí.

Otázka č. 4 - David má účet u Tolbanky. Obdrží tento e-mail.

Vážený kliente Tolbanky, na serveru Tolbanky došlo k chybě a Vaše internetové přihlašovací údaje se ztratily. V důsledku toho nemáte přístup k internetovému bankovníctví. Nejzávažnější je, že Váš účet již není zabezpečen. Pro obnovení přístupu klikněte prosím na následující odkaz a postupujte dále podle pokynů. Budete požádán o zadání svých přihlašovacích údajů.

Kterou radou by se David měl řídit?

Odpovědět na e-mail a poskytnout své přihlašovací údaje.	Ano / Ne
Odpovědět na e-mail a požádat o další informace.	Ano / Ne
Kontaktovat banku, aby mu poskytla o tomto e-mailu informace.	Ano / Ne
Jestliže je odkaz stejný jako internetová adresa banky, kliknout na něj a postupovat podle pokynů.	Ano / Ne

Přes 40% studentů dokázalo na otázku správně odpovědět.

Otázka č. 5 - Lenka žije v Tolarsku. Dostala novou platební kartu. Následující den dostane Lenka ke kartě osobní identifikační číslo (PIN). Co by měla Lenka s číslem PIN udělat?

- A) - Napsat si PIN na papírek a nosit ho v peněžence.
- B) - Sdělit PIN svým kamarádkám.
- C) - Napsat si PIN na zadní stranu platební karty.
- D) - Zapamatovat si PIN.

Více než 90 % studentů napsalo správnou odpověď.

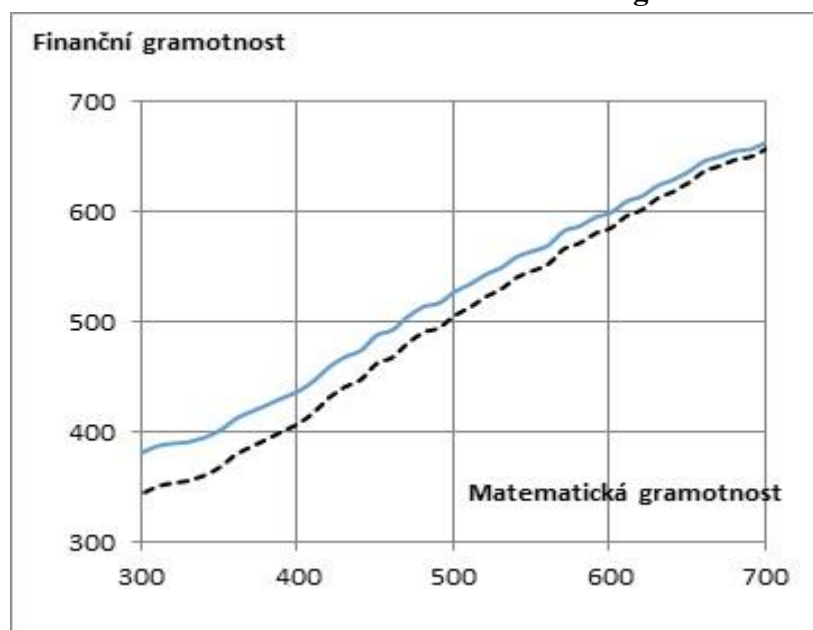
Otázka č. 6 - Letos chce Standa pojistku u Motopojišťovny prodloužit, ale od loňska došlo v jeho životě k některým změnám. Jak mohou jednotlivé události v tabulce ovlivnit cenu pojištění Standovy motorky v letošním roce?

Standa vyměnil svoji starou motorku za mnohem silnější motorku.	Zvýší cenu / Sníží cenu / Neovlivní cenu
Standa přelakoval svoji motorku jinou barvou.	Zvýší cenu / Sníží cenu / Neovlivní cenu
Standa vloni zavínil dvě dopravní nehody	Zvýší cenu / Sníží cenu / Neovlivní

Na uvedenou otázku odpovědělo správně 50 % studentů.

Z celkového výsledku testování zaměřené na finanční gramotnost vyplynulo, že se u testovaných žáků z České republiky, kteří se v rámci testování matematické gramotnosti zároveň zúčastnili testování finanční gramotnosti, projevil silný vzájemný vztah mezi finanční a matematickou gramotností.

Graf č. 1 – Korelace finanční a matematické gramotnosti

Zdroj: Hula (2015), vlastní úprava

Na jednotlivých osách jsou body, které žáci získali v testování matematické a finanční gramotnosti. Modrá křivka ukazuje body získané v testování finanční gramotnosti, přerušovaná čára pak body získané při testování matematické gramotnosti. Žáci testovaní v České republice uspěli ve finanční gramotnosti lépe než v matematické. Zajímavostí bylo, že žáci, kteří uspěli v matematice, zároveň dosáhli dobrých výsledků i ve finanční gramotnosti. To potvrzuje silnou míru korelace mezi těmito výsledky. Čím byly horší výsledky ve finanční gramotnosti, tím byly slabší výsledky i v matematické gramotnosti. Toto zjištění naznačuje, že se realizace finanční gramotnosti v České republice ubírá správným směrem.

V projektu PISA bylo zjištěno, že v České republice jedna třetina až tři čtvrtiny žáků dokázalo řešit středně těžké úlohy, se kterými se budou setkávat i ve svém budoucím životě (Hula, 2015).

5.2.2 Rozdíl ve výsledku podle druhu škol

V projektu PISA byly v České republice zjištěny rozdíly ve výsledcích v testu z finanční gramotnosti podle druhu zúčastněných škol.

Tabulka č. 7 – Rozdíly ve výsledcích žáků podle druhu škol

Druh školy	Celkem bodů
Základní školy	492
Víceletá gymnázia	602
Čtyřletá gymnázia	585
Střední odborné školy	531
Střední odborná učiliště	450
Speciální školy	352
ČR celkem	513

Zdroj: ČSI (2014), vlastní zpracování

Z uvedené tabulky vyplývá, že žáci víceletých gymnázií měli lepší výsledky než žáci základních škol, kde cílová skupina patnáctiletých studuje. Ostatní školy, které se testování PISA zúčastnily, navštěvují v 1. ročníku studenti obvykle šestnáctiletí.

5.3 Vyhodnocení mezinárodního šetření PISA

V mezinárodním šetření PISA, které se poprvé specializovalo na finanční gramotnost, byl vyhodnocen úspěch českých patnáctiletých žáků i přesto, že na základních školách v České republice byla zařazena finanční gramotnost do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání od 1. 9. 2013. Od tohoto data je možné pokládat finanční gramotnost za povinnou složku vzdělávání.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) uvedla ve své závěrečné zprávě, kterou v České republice vydala Česká školní inspekce, že pokládá finanční vzdělávání za základní životní dovednost mladých lidí. Považuje za důležité rozvíjet

znalosti a dovednosti potřebné k v orientaci v globalizovaném světě, ve kterém budou činit zásadní rozhodnutí. Česká školní inspekce dodává, že je vhodné věnovat pozornost finanční gramotnosti žáků, stavět na základních znalostech a dovednostech v součinnosti se čtenářskou a matematickou gramotnosti. Je důležité podporovat pozitivní přístup k učení včetně otevřenosti k řešení problémů. Také Česká školní inspekce na základě výsledku šetření PISA uvedla, že je nutné klíčové znalosti žáků zaměřovat na všechny žáky, včetně žáků z ekonomicky slabších rodin (ČSI, 2014)

6 Vlastní testování

Testování bylo prováděno na základní škole v obci Vrdy, na základní škole v Čáslavi a na víceletém gymnáziu v Kutné Hoře.

Obec Vrdy leží ve Středočeském kraji v okrese Kutná Hora, 6 km od města Čáslav. Vrdy mají necelé 3 tisíce obyvatel. V obci je základní škola pro obec Vrdy a okolní spádovou oblast. Na této základní škole se vyučuje finanční gramotnost ve vzdělávacích oborech Člověk a jeho svět a Výchova k občanství.

Město Čáslav leží ve Středočeském kraji v okrese Kutná Hora, jedná se obec s rozšířenou pravomocí. Čáslav má 10 tisíc obyvatel. Ve Městě Čáslav jsou tři základní školy. Vybraná základní škola se nachází v historickém centru města, její spádová oblast je vymezena ulicemi nacházející se v centru Čáslavi a zároveň do školy dochází děti z okolních vesnic. Na čáslavské základní škole mají finanční gramotnost zařazenou do vzdělávacích oborů Člověk a jeho svět, Výchova k občanství a Člověk a jeho práce. V 9. ročníku je vyučována finanční matematika v rámci předmětu Matematika a její aplikace.

Město Kutná Hora leží ve Středočeském kraji, je to okresní město a obec s rozšířenou pravomocí. Město Kutná Hora má 20 tisíc obyvatel. Víceleté gymnázium se nachází v historickém centru města, jeho zřizovatelem je Biskupství královéhradecké. Studium je zpoplatněno částkou 4.000 Kč za školní rok. Finanční gramotnost je vyučována v rámci předmětů Základy společenských věd a Matematika a její aplikace.

Testování bylo rozděleno pro žáky 1. stupně a pro žáky 2. stupně a víceletého gymnázia. Testování bylo zaměřeno na zjištění současné úrovně znalostí finanční gramotnosti žáků 1. stupně a 2. stupně základních škol poté, co byla výuka finanční

gramotnosti zařazena do školních osnov pro základní školy. Také byla písemnou formou uskutečněna anketa s vedením základních škol a pedagogy vyučujícími finanční gramotnost na základních školách. Testování i anketa byly anonymní a při vyhodnocení byly roztrženy pouze podle zúčastněných subjektů.

Testovací otázky byly vyhotoveny na základě učebnic ze vzdělávacích oborů Člověk a jeho svět a Matematika a její aplikace. Současně byly pro vytvoření otázek využity učebnice Finanční gramotnost pro 1. stupeň a Finanční gramotnost – učebnice učitele.

Testování bylo vypracováno žáky 4. a 5. ročníku. Na základní škole Vrdy se testování zúčastnilo 52 žáků 4. a 5. tříd. Na základní škole v Čáslavi se testování zúčastnilo 56 žáků 4. a 5. tříd. Testování pro 2. stupeň základních škol vypracovalo 51 žáků 8. a 9. tříd základní školy Vrdy a 58 žáků 8. a 9. tříd základní školy v Čáslavi. Testování se zúčastnili též studenti víceletého gymnázia v Kutné Hoře, na gymnáziu se do testování zapojilo 38 studentů ve třídách tercie a kvarta.

6.1 Grafické vyhodnocení testování pro 1. stupeň

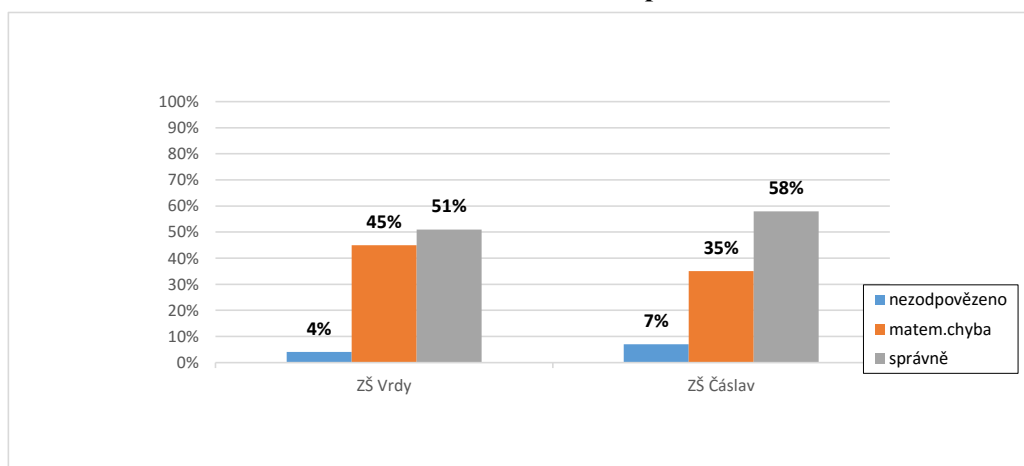
Tato část bakalářské práce se zabývá grafickým znázorněním výsledků testování žáků 1. stupně, podrobné vyhodnocení výsledků je provedeno v kapitole Zhodnocení výsledků.

Otázka číslo 1 - Porovnejte, které zboží je dražší a které je levnější. Žáci 4. a 5. tříd porovnávali cenu mezi levnější rychlovarnou konvicí a dražší lednicí.

Všichni zúčastnění žáci 4. a 5. tříd základních škol rozpoznali, že levnější zboží je rychlovarná konvice a lednice je dražší.

Otázka číslo 2 - Kolik stojí nákup, nakoupíte-li 10 rohlíků, 1 mléko a 2 másla, při ceně 2 Kč za rohlík, 9 Kč za mléko a 18 Kč za máslo.

Graf č. 2 - Cena nákupu

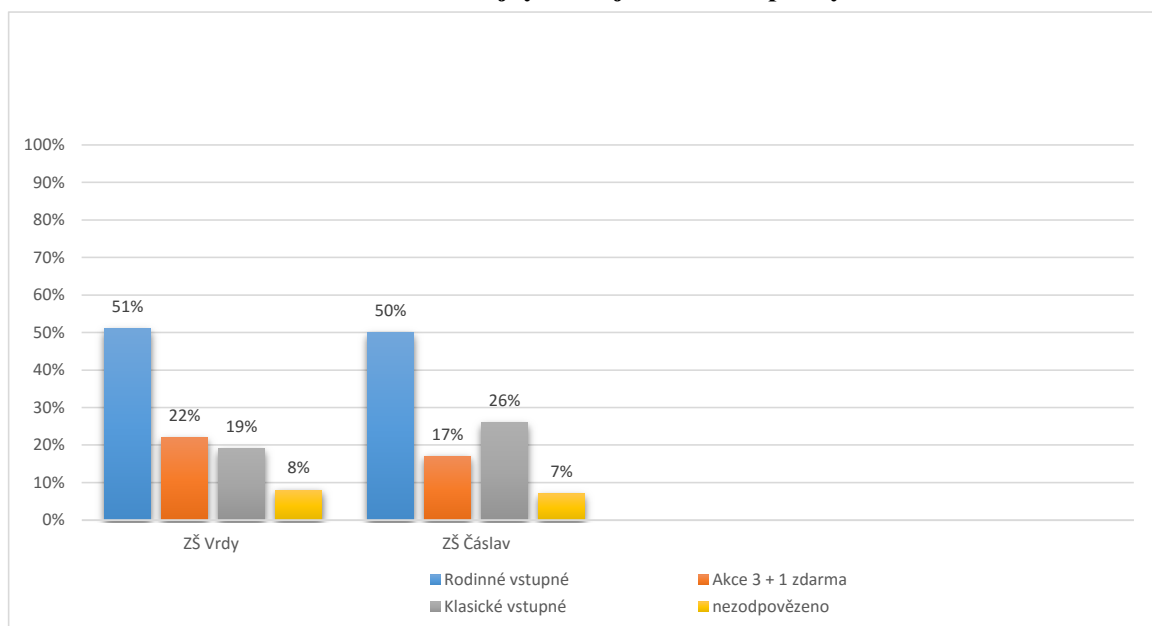
zdroj: vlastní zpracování

Žáci 1. stupně základní školy ve Vrdech odpověděli v 51 % správně, 45 % žáků provedlo numerickou chybu ve výpočtu a 4 % žáků neodpovědělo na danou otázku vůbec. Na základní škole v Čáslavi odpovědělo 58 % žáků správně, 34 % žáků provedlo numerickou chybu a 6 % žáků neodpovědělo otázku vůbec.

Otázka číslo 3 - Která vstupenka do aquacentra je nejvýhodnější pro čtyřčlennou rodinu?

- A) Rodinné vstupné 480 Kč
- B) Akce 3 + 1 zdarma, přičemž jedna vstupenka stojí 170 Kč
- C) Klasické vstupné, kdy cena vstupenky je 130 Kč za osobu

Graf č. 3 - Nejvýhodnější cena vstupenky

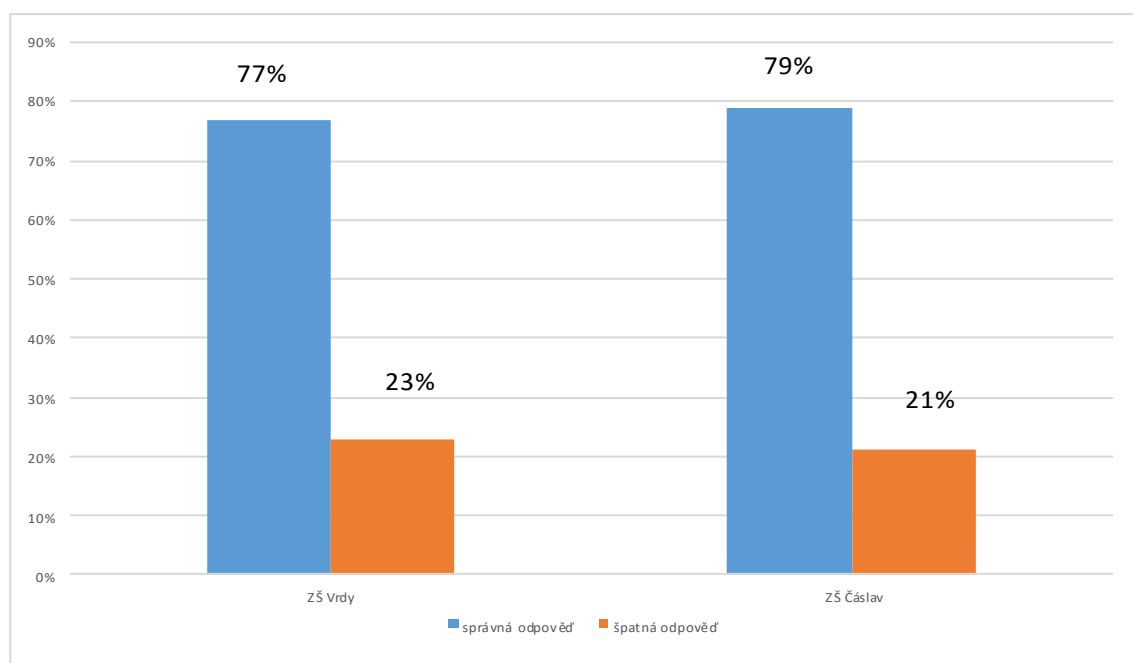

zdroj: vlastní zpracování

Na otázku číslo 3 v testu odpovědělo 51 % žáků základní školy ve Vrdech správně možnost A, dále žáci volili ve 22 % odpověď B a 19 % žáků si vybralo odpověď C. Na tuto otázku neodpovědělo 8 % žáků. Na základní škole v Čáslavi odpovědělo 50 % žáků správnou odpovědí A, 17 % žáků odpovědělo B, 26 % žáků volilo odpověď C, 7 % žáků na otázku neodpovědělo vůbec. Žáci, kteří odpověděli špatně, tedy možnost B nebo C, většinou provedli numerickou chybu nebo svoji odpověď pouze odhadovali a příklad vůbec nepočítali.

Otázka číslo 4 - Jaké používáme peníze v naší zemi a jakou mají zkratku?

Graf č. 4 - Peníze a jejich zkratka v ČR

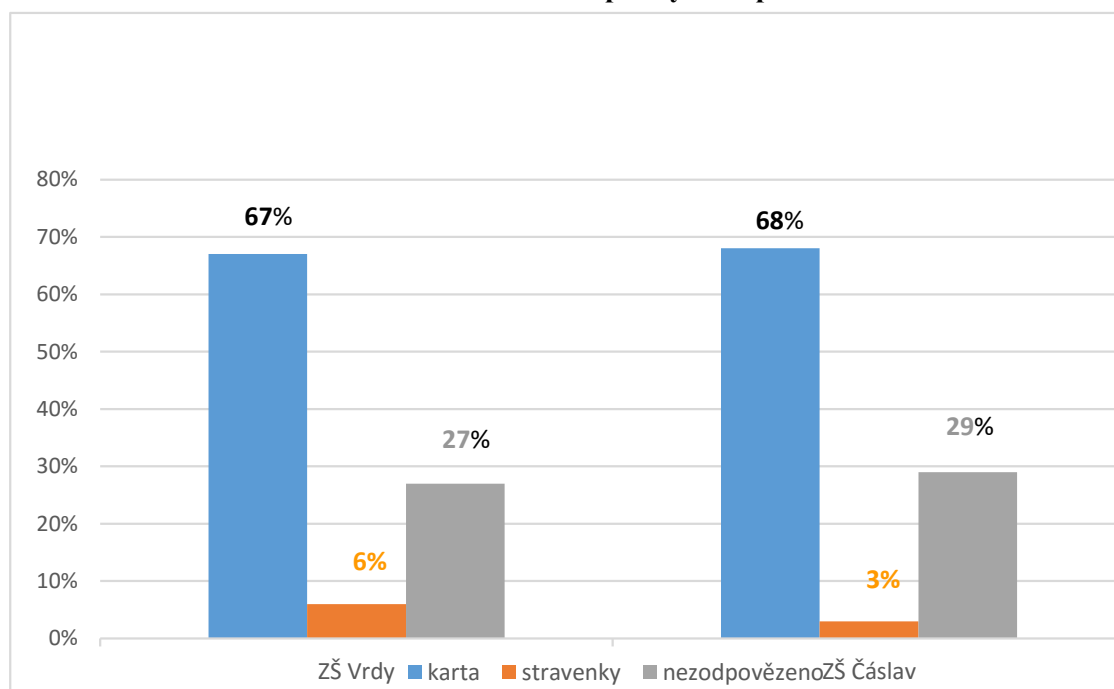

zdroj: vlastní zpracování

Ve Vrdech odpovědělo správně 77 % dotázaných a v Čáslavi 79 %. S touto znalostí se setkávají prvostupňoví žáci již v hodinách Prvouky v nižších ročnících.

Otázka číslo 5 - Lze za nákup zaplatit jinak než v hotovosti?

Graf č. 5 - Možnosti platby nákupu

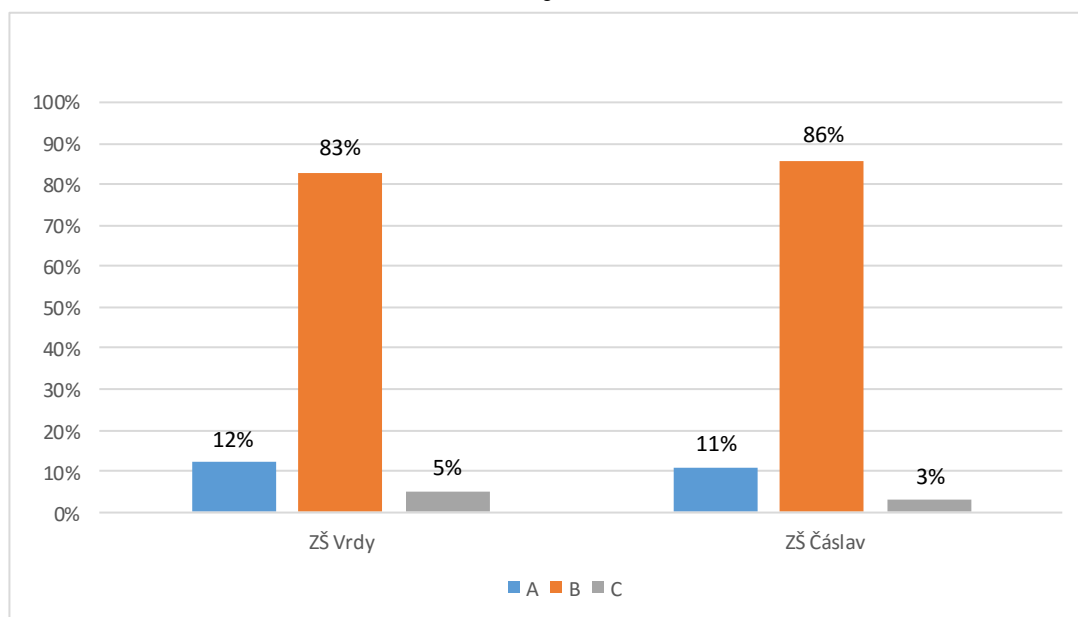
zdroj: vlastní zpracování

Žáci obou škol na otázku odpovídali shodně. Ve více jak 67 % uvedli, že lze nákup zaplatit kartou. 3 % žáků z Čáslavi odpovědělo, že lze za nákup zaplatit stravenkou. Tato odpověď se vyskytovala také u 6 % žáků ve Vrdech. Pedagogové v poznámce uváděli, že bylo nutné seznámit žáky s pojmem hotovost.

Otázka číslo 6 - Co je to reklamace?

- A) Leták s obrázkem zboží
- B) Výměna nebo oprava vadného zboží
- C) Klamavé informace o zboží, kterou uvádí prodávající

Graf č. 6 - Pojem reklamace

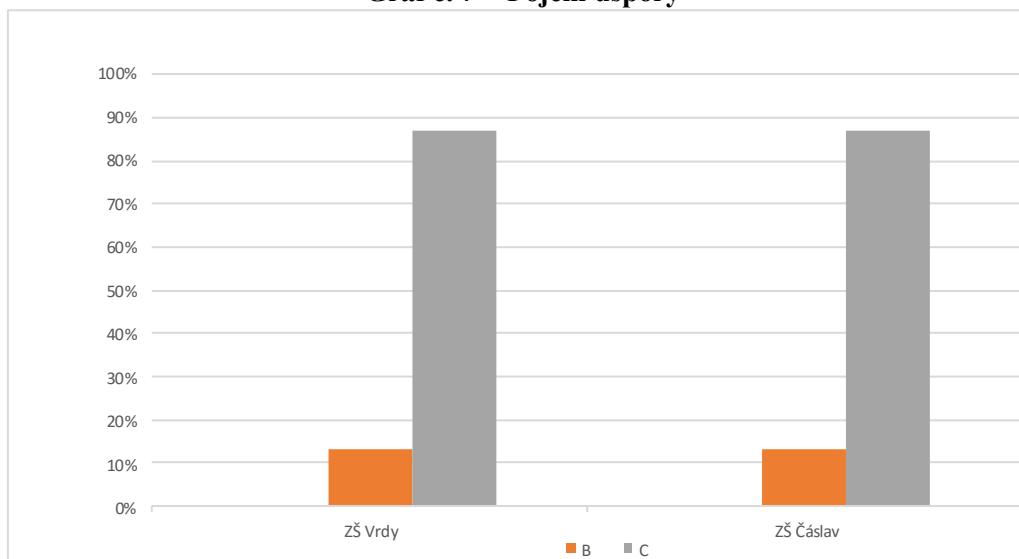
zdroj: vlastní zpracování

Žáci z Vrdů odpověděli správně v 83 %, také žáci z Čáslavi odpověděli v 86 % správně. Někteří žáci přidali i slovní odpověď, kde svoji znalost potvrdili. S tímto pojmem se můžou žáci seznámit v rámci předmětu Prvouka ve třetím ročníku základní školy

Otázka číslo 7 - Co jsou to úspory?

- A) Peníze, které musím zaplatit za nákup
- B) Peníze, které musím někomu vrátit
- C) Ušetřené peníze

Graf č. 7 - Pojem úspory

zdroj: vlastní zpracování

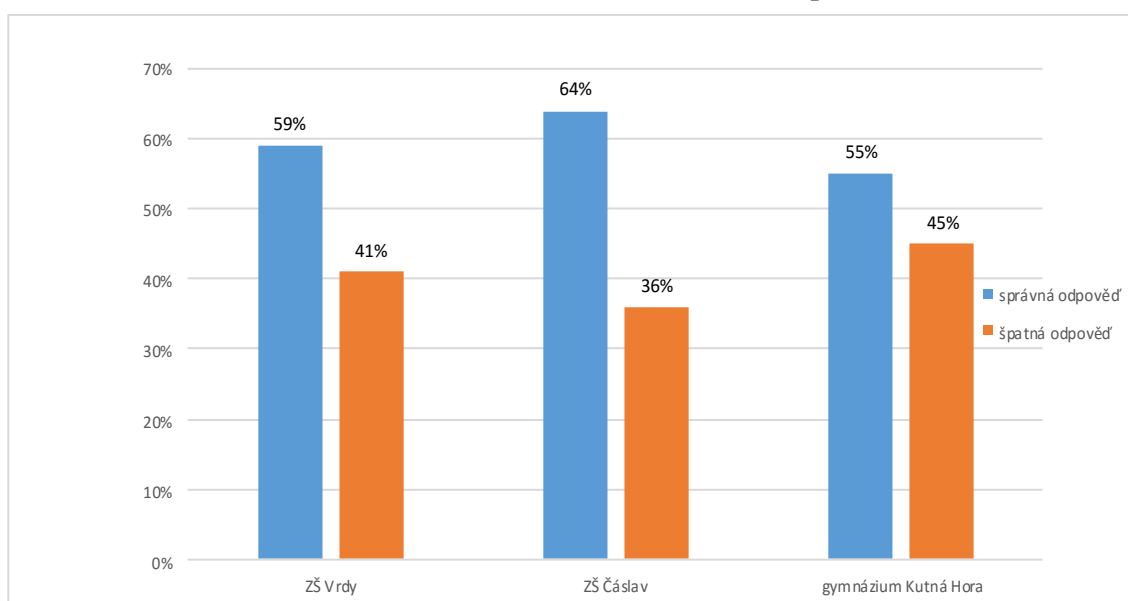
Téměř všichni žáci testovaných škol vybrali možnost C. Jen v 10 % odpovědí se objevilo, že úspory jsou peníze, které musí zaplatit za nákup.

6.2 Grafické vyhodnocení testování pro 2. stupeň

V této části se bakalářská práce se zabývá grafickým znázorněním výsledků testování žáků 2. stupně a víceletých gymnázií, analýza výsledků je provedena v kapitole Zhodnocení výsledků.

Otázka číslo 1- Kdo vydává v České republice nové bankovky?

Graf č. 8 - Vydavatel bankovek v České republice

zdroj: vlastní zpracování

Správnou odpověď, že peníze vydává Česká národní banka, uvedlo nejvíce žáků ze základní školy v Čáslavi, ti odpověděli správně v 64 %, žáci základní školy ve Vrdech odpověděli správně v 59 %. Nejméně správných odpovědí a to 55% se objevilo u studentů víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Znalost žáků a studentů je poměrně vysoká, mezi špatnými odpověďmi se nejčastěji objevovala pouze odpověď banka. Jen velmi málo žáků a studentů odpovědělo Ministerstvo financí a pouze jeden žák odpověděl, že peníze vydává

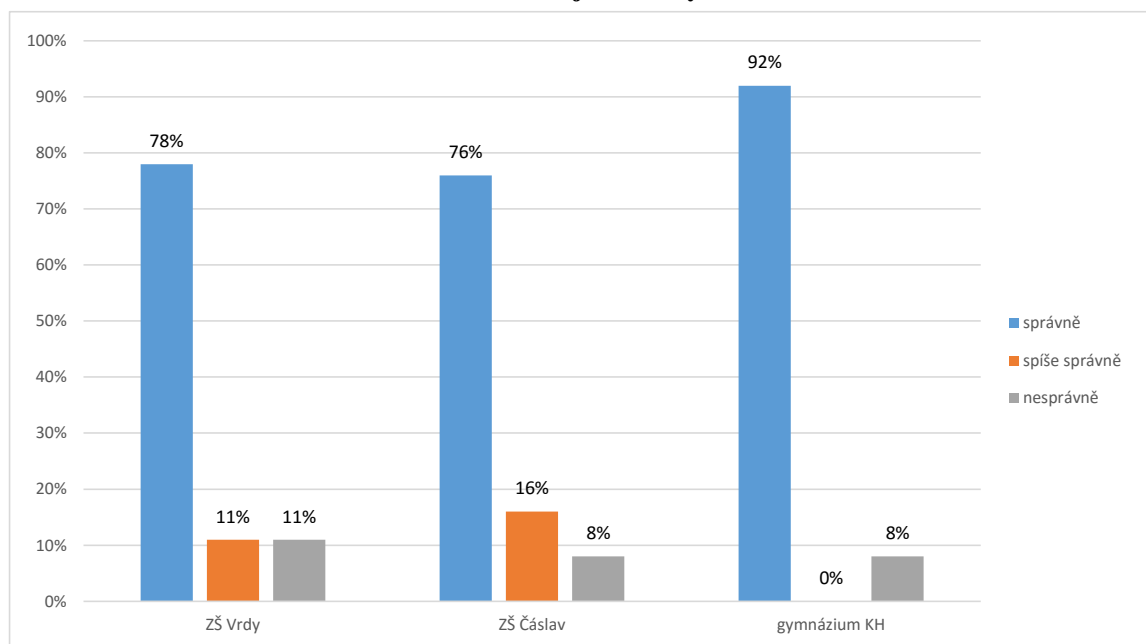
Prezident České republiky po schválení Parlamentem. Z toho vyplývá, že žáci již mají základní přehled, ale znalosti ještě nemají úplně upevněné.

Otázka číslo 2 - Jak se jmenuje společná evropská měna?

Na otázku číslo 2 v testování pro 2. stupeň základních škol a víceletých gymnázií odpovědělo správně 95 % žáků na obou základních školách a 98% žáků na víceletém gymnáziu. Žáci a studenti se s tímto pojmem v běžném životě setkávají a vědí, jaká je společná evropská měna. Studenti gymnázia prokázali nadstandardní znalosti a uváděli, že Česká republika zatím není člen Společné měnové unie nebo uváděli v jednodušší variantě, že Česká republika nemá euro.

Otázka číslo 3 - K čemu slouží běžný účet?

Graf č. 9 - Pojem běžný účet

zdroj: vlastní zpracování

Na otevřenou otázku nejlépe odpovídali studenti víceletého gymnázia. Studenti prokázali výborné znalosti a uváděli, že běžný účet slouží k běžným finančním transakcím, že si na něj lidé nechávají zasílat výdělků ze zaměstnání, důchody a další příjmy. I žáci základních škol věděli, k čemu běžný účet slouží, mezi nejčastějšími odpověďmi

se vyskytovalo, že běžný účet slouží k ukládání a vybírání peněz a také věděli, že na běžný účet si lidé nechávají posílat příjmy ze zaměstnání. Další prokázanou vědomostí bylo zpoplatnění běžných účtů.

Otázka číslo 4 - K podpisu smlouvy přistupujeme

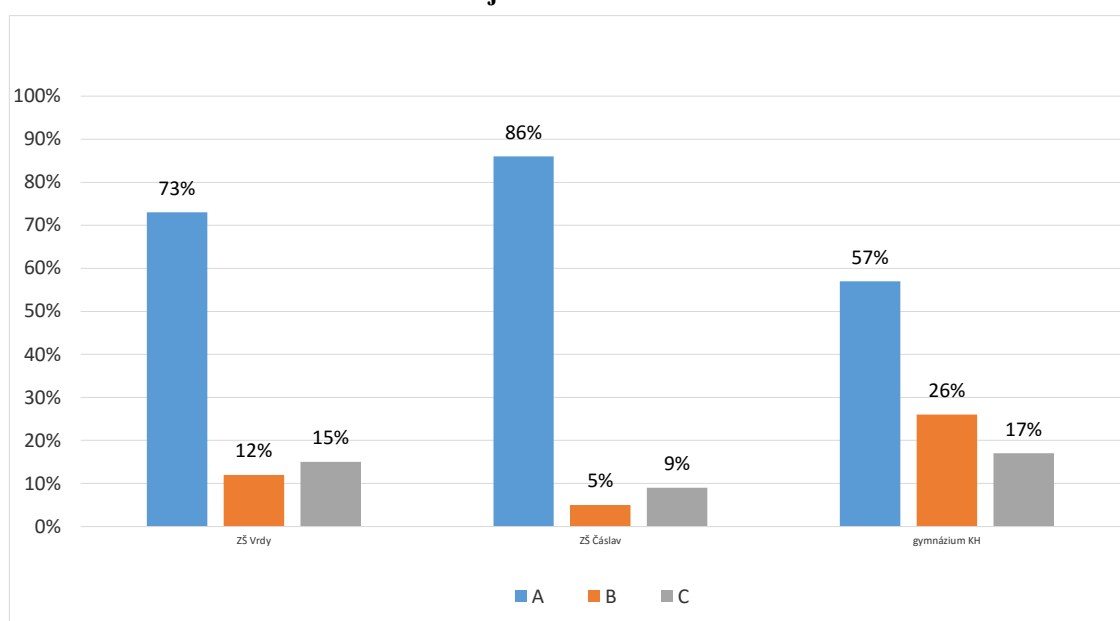
- A) Pokud jsme se ústně dohodli, smlouvu již nečteme a rovnou podepíšeme
- B) Podepíší po důkladném přečtení
- C) Na smlouvě zkontroluji hlavně osobní údaje

Na tuto otázku odpověděli žáci i studenti v 90 % správně, žáci z Čáslavi měli správnou odpověď B dokonce v 97 %. Žáci a studenti prokázali vysoké znalosti a vědí, že bez důkladného přečtení nelze přistoupit k podpisu smlouvy.

Otázka číslo 5 – Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- A) U debetní karty využívám půjčené peníze a u kreditní karty využívám svoje peníze
- B) U debetní karty využívám pouze svoje našetřené peníze a u kreditní karty využívám peníze půjčené
- C) Debetní a kreditní karta je to samé

Graf č. 10 - Pojem debetní a kreditní karta

zdroj: vlastní zpracování

Správnou odpověď B zvolilo pouze 5 % žáků základní školy v Čáslavi, 12 % žáků základní školy ve Vrdech a 26 % studentů víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Neznalost u žáků vyplývá ze zevšeobecnělého a souhrnného názvu kreditka pro platební karty.

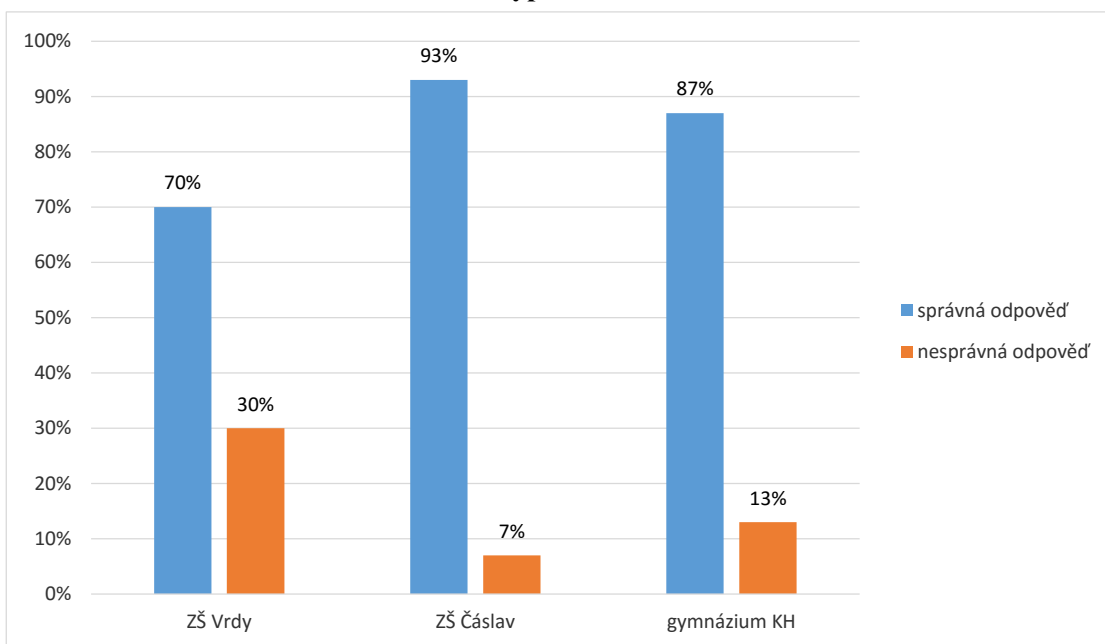
Otázka číslo 6 - Co je zástava?

- A) Majetek sloužící jako záruka pro případ nesplacení dluhu
- B) Pravidelná roční splátka dluhu
- C) Naspořená částka na běžném účtu

Žáci správně odpověděli, že zástava je majetek sloužící jako záruka pro případ nesplacení dluhu. Žáci na základní škole v Čáslavi odpovídali správně v 95 %, žáci ve Vrdech v 86 % a studenti víceletého gymnázia vybrali správnou odpověď v 95 %. Žáci a studenti mají v této oblasti znalosti na velmi dobré úrovni, což je možné připisovat medializaci exekucí a propadnutí majetku.

Otázka číslo 7 - Anička dostává každý měsíc 200 Kč kapesného, polovinu si ukládá stranou, protože si šetří na kolečkové brusle. Teď má v kasičce 800 Kč. Brusle stojí 1 600 Kč. Za kolik měsíců si Anička koupí brusle?

Graf č. 11 - Výpočet měsíců šetření

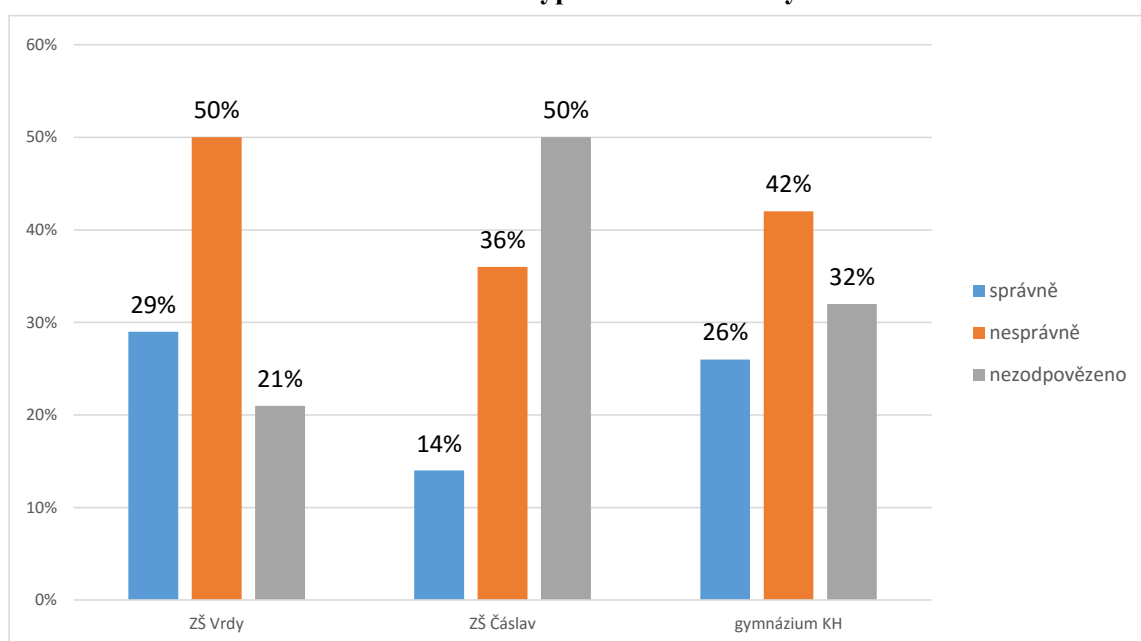

zdroj: vlastní zpracování

93 % žáků z Čáslavi správně vypočítalo, že Anička si bude muset na brusle šetřit 8 měsíců. 87 % studentů gymnázia také příklad vypočítalo dobře, oproti tomu 30 % žáků základní školy ve Vrdech odpovědělo na matematický příklad špatně a došlo k výsledkům 4 měsíce, 16 měsíců, ale i 800 měsíců. Příklad byl vybrán z učebnice pro 7. ročník základní školy a byl zde tak předpoklad, že všichni žáci si s příkladem poradí.

Otázka číslo 8 - Roman uložil 10 000 Kč na 2 roky na účet s úrokovou mírou 3%. Jakou celkovou částku měl Roman po dvou letech? A kolik činí úroková míra za 1 rok?

Graf č. 12 - Výpočet úrokové míry

zdroj: vlastní zpracování

Správnou odpověď, že Roman měl po dvou letech na účtu 10.300 Kč a úroková míra za 1 rok činila 1,5 %, uvedlo na základní škole Vrdy 29 % žáků, 14 % žáků základní školy v Čáslavi a 26 % studentů víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Žáci z Vrdů si poradili s procenty a správně vypočítali 300 Kč při úrokové míře 3% a částce 10.000 Kč, ale částku 300 Kč často chybně od 10.000 Kč odečetli, a proto potom uváděli výslednou částku 9.700 Kč. Tuto samou chybu provedlo 12 žáků z Čáslav i rovněž 6 dětí z gymnázia v Kutné Hoře. Zbylá část žáků nedokáže vypočítat základní výpočet na procenta nebo příklad vůbec nepočítala s poznámkou „nechápu“, „nechápu, co znamená úrok nebo úroková míra“, „nerozumím“, popřípadě „nechci rozumět“. Příklad byl vybrán z učebnice Finanční gramotnosti pro 2. stupeň základních škol, žáci se s procenty seznamují ve výuce

matematiky v sedmé třídě, u žáků a studentů spíše převládala nechuť počítat příklad, který není uváděn standardně v učebnicích matematiky.

6.3 Vyhodnocení ankety pro vyučující a vedením základních škol

Otázka číslo 1 - Byla finanční gramotnost zařazena do výuky již před zavedením finanční gramotnosti do RVP?

Všichni vyučující a vedení škol odpověděli shodně ano na otázku, zda byla finanční gramotnost vyučována před jejím zařazením do výuky a před zavedením do Rámcového vzdělávacího programu ve školním roce 2013/2014.

Otázka číslo 2 - Máte ve Vaší škole zařazenou finanční gramotnost jako samostatný předmět nebo ji vyučujete v rámci ostatních předmětů a pokud ano, v kterých?

Učitelé základních škol uváděli výuku finanční gramotnosti v předmětech Matematika, Prvouka, Občanská výchova, Pracovní činnosti, Vaření, Volba povolání.

Otázka číslo 3 - Vyhovuje Vám náplň učiva finanční gramotnosti?

Vyučující nejčastěji napsali, že jim náplň učiva finanční gramotnosti vyhovuje. Jako méně častou odpověď udali, že jim náplň finanční gramotnosti vyhovuje částečně nebo je pro ně nedostačující.

Otázka číslo 4 - Máte dostatek aprobovaných nebo proškolených učitelů na výuku finanční gramotnosti?

Většina pedagogů se považuje za plně aprobované pro výuku finanční gramotnosti. Případně za plně aprobované považují své kolegy, kteří vyučují předměty uvedené v odpovědi číslo 2 vyplňované ankety. Výjimku tvoří pouze ti učitelé 1. stupně, kteří v anketě uvedli, že jsou vyučujícími na 1. stupni. Ti shodně uvedli, že nic speciálně zaměřeného na finanční gramotnost nikdy neabsolvovali.

Otázka číslo 5 - Bylo by pro Vás výhodnější vyučovat finanční gramotnost formou externích pracovníků?

Pedagogové většinou uváděli, že pro výuku finanční gramotnosti nepotřebují externí pracovníky.

7 Komparace mezinárodního šetření PISA a vlastního testování

Mezinárodní šetření PISA pod záštitou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj bylo uskutečněno před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího programu ve školním roce 2012/2013. Vlastní testování se uskutečnilo v lednu 2016, tedy po zavedení finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu. Pro zachycení změn úrovně znalostí žáků bylo provedeno porovnání výsledků mezinárodního šetření PISA a vlastního testování žáků základních škol a víceletého gymnázia.

Mezinárodního šetření se zúčastnili patnáctiletí žáci na základních školách a víceletých gymnáziích popřípadě patnáctiletí žáci středních škol v 1. ročnících. Vlastní testování se uskutečnilo se žáky 1. a 2. stupně základních škol a víceletého gymnázia.

Ve vlastním testování byli testováni žáci 8. a 9. tříd, tedy žáci a studenti čtrnáctiletí a patnáctiletí. Cílová skupina se věkově neliší a je možné ji porovnávat a vyhodnotit znalosti žáků před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a po zavedení finančního vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu.

Typové úlohy, které řešili žáci v mezinárodním šetření PISA, odpovídají řešeným úlohám žáky základní školy ve Vrdech, Čáslavi a víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Stejně jako u žáků testovaných v mezinárodním šetření PISA se předpokládalo, že příklad vzhledem s početními operacemi s přirozenými čísly a znalostí patnáctiletých žáků je jednoduchý, tak i u početního příkladu ve vlastním testování byl předpoklad, že si s uvedeným příkladem žáci 8. a 9. tříd základních škol spolu se studenty víceletého gymnázia žáci poradí. Příklad správně vypočítala pouze necelá polovina testovaných žáků a také 30 % žáků základní školy si s příkladem s přirozenými čísly neporadilo. Žáci

základní školy v Čáslavi a víceletého gymnázia v Kutné Hoře si s příkladem poradili a uvedený předpoklad potvrdilo.

V dalším typově podobném příkladu s uvedením úrokové míry a výpočtu procenty byl předpoklad, že žáci si s uvedeným úlohy neporadí. Přes uvedený předpoklad si v mezinárodním šetření PISA s příkladem poradilo 40 % žáků, s typově podobný příklad vypočítalo na základní škole ve Vrdech 29 % žáků. Studenti víceletého gymnázia vypočítali správně příklad v 26%. Na základní škole v Čáslavi si s příkladem poradilo pouze ve 14 % žáků. Ve vlastním dotazníkovém řešení nedokázali žáci pracovat s pojmem úroková míra a příklad vůbec nepočítali.

U teoretických otázek ověřujících získané znalosti a dovednosti ve finančním vzdělávání žáci odpovídali na podobný typ otázek a je možné jejich vzájemné porovnání. V mezinárodním šetření PISA odpovědělo dvě otázky správně na více jak 90 % žáků. Žáci 8. a 9. tříd základních škol a studenti víceletého gymnázia ve vlastním testování odpověděli ve více jak v 90 % správně u tří teoretických otázek. Oproti tomu nejnižší procentuální výsledek u patnáctiletých žáků v šetření PISA byl 40 %, zatímco nejnižší procentuální výsledek ve vlastním testování byl méně jak 20 %.

V projektu PISA byli zjištěny rozdíly ve výsledcích jednotlivých škol. Bylo zjištěno, že v testování uspěli lépe žáci víceletých gymnázií před žáky základních škol. Uvedená skutečnost se ve vlastním dotazníkovém šetření nepotvrdila a výsledky testování žáků testovaných základních škol a studentů víceletého gymnázia byly na stejné úrovni.

8 Zhodnocení výsledků

Mezinárodního šetření PISA zaměřené na finanční gramotnost patnáctiletých žáků se v roce 2012 zúčastnilo 18 zemí, vedle České republiky se také na šetření podílela Belgie, Estonsko, Austrálie, Nový Zéland, Polsko, USA, Rusko, Francie, Španělsko, Chorvatsko, Slovensko nebo Itálie. Šetření v rámci Projektu PISA proběhlo na českých základních školách a víceletých gymnáziích v březnu a dubnu 2012. Testování finanční gramotnosti se v České republice zúčastnilo 1 200 patnáctiletých žáků z 297 škol. To znamená, že na testování byli z jednotlivých škol vybráni průměrně čtyři žáci. V mezinárodním šetření žáci odpovídali na uzavřené i otevřené otázky.

Testování žáci z České republiky se zařadili mezi 18 zapojenými zeměmi na šesté místo. Výsledek je v porovnání s ostatními zeměmi je možné pokládat za nadprůměrný.

Nejnižší počet správných odpovědí se objevil v otázce, která měla vyhodnotit jednání žáků při podvodném emailu z banky, na uvedenou otázku odpovědělo správně pouze 40 % žáků. Největší podíl správných odpovědí měla otázka ze zásad používání bankovní karty a žáci ve více jak 90 % věděli, že PIN k platební kartě nikomu nesdělují a pouze si ho zapamatují.

Na otázku s využitím matematických operací odpovědělo méně jak 50 % žáků. Otázka na počet šetření v měsících se zdála být jednoduchá pro testované žáky vzhledem k předpokládaným znalostem. U žáků bylo nutné se správně zorientovat v časových a číselných údajích a správně je zanalyzovat. U otázky se projevila se slabší úroveň čtenářské a matematické gramotnosti.

Další úloha v pilotním šetření PISA směřovala k finanční dovednosti, kterou bylo porovnávání různých finančních produktů, tak aby byl vybrán co nejvýhodnější výsledek. Ve zjednodušené otázce bylo od žáků požadováno, aby posoudili negativní následek při špatném výběru z nabízených finančních produktů. Bylo očekáváno, že úspěšnost řešení úlohy bude nízká, nicméně si 40 % žáků s úlohou poradilo.

U testovaných žáků v projektu PISA byli zjištěny rozdíly ve výsledcích dle druhu jednotlivých škol. Bylo zjištěno, že v testování lépe obstáli žáci víceletých gymnáziích před žáky základních škol.

Vlastního testování se zúčastnili žáci 1. stupně základních škol ve Vrdech a v Čáslavi. V základní škole ve Vrdech se testování zúčastnilo 52 žáků 4. a 5. tříd a v základní škole v Čáslavi 56 žáků 4. a 5. tříd. U žáků byly ověřovány znalosti v teoretické a praktické rovině v rozsahu učiva finančního vzdělávání na 1. stupni základních škol. Testování se skládalo ze sedmi otázek, z nichž čtyři otázky byly otevřené, ve třech otázkách se jednalo o otázky výběrové.

Žáci 4. a 5. tříd prokázali základní znalost rozlišení hodnoty výrobku a všichni zúčastnění správně odpověděli, že rychlovarná konvice je levnější zboží než lednice, kterou správně označili jako dražší zboží. U otázky číslo 2, kdy měli žáci za pomoci početních úkonů zjistit, kolik činila cena nákupu, odpověděli dobře v nadpoloviční většině žáci obou zúčastněných škol. Ostatní děti u této otázky provedli početní chybu, nejčastěji nevnásobili počty kusů a ceny výrobků. Jen okolo 5 % dětí úlohu nevyřešilo vůbec. Početní příklad byl upraven dle učebnice Matematiky pro 3. třídy.

Také otázka číslo 3 byla početním příkladem. Zde také shodně 51 % žáků obou základních škol odpovědělo správně. Žáci, kteří neodpověděli dobře, většinou použili kombinaci varianty B a varianty C a při klasickém vstupném vynásobili počet vstupenek pouze třemi, i když v zadání úlohy byla rodina čtyřčlenná. I u této otázky žáci, kteří měli špatný výsledek, udělali numerickou chybu.

U otevřené otázky „Jaké používáme v naší zemi peníze a jakou mají zkratku?“ odpovědělo správně v průměru 78 % žáků. Uvedli, že v České republice je platidlem Česká koruna a její zkratkou je Kč. Žáci se s tímto učivem seznamují v hodinách Prvouky ve 2. ročníku základní školy. Zbylí žáci odpovídali na tuto otázku výčtem používaných hodnot např. 1Kč, 2 Kč,... 500 Kč...nebo na otázku neodpověděli vůbec.

Žáci 4. a 5. tříd základní školy v 68 % napsali, že pokud neplatím nákup v hotovosti, je možné zaplatit kartou, okolo 5 % žáků uvedlo platbu stravenkami. Vyučující 1. stupně ale museli žákům 1. stupně s touto otázkou pomoci a seznámit je s pojmem hotovost.

U výběrových otázek žáci správně odpovídali na otázku „Co je reklamace“ a „Co jsou úspory“. S pojmem reklamace se žáci 1. stupně seznamují již v hodinách prvouky ve třetím ročníku.

Celková úroveň finančního vzdělávání je u žáků 4. a 5. tříd 1. stupně základních škol na dobré úrovni. Finanční gramotnosti je výuka věnována v základních pojmech

již od 1. ročníku základních škol. Mezi žáky vybraných škol nebyly prokázány žádné významné rozdíly ve znalostech.

Žáci 2. stupně se zúčastnili vlastního testování v počtu 51 žáků 8. a 9. tříd základní školy ve Vrdech, v počtu 58 žáků 8. a 9. tříd základní školy v Čáslavi a v počtu 38 studentů víceletého gymnázia v Kutné Hoře. U žáků 2. stupně byly ověřovány znalosti v teoretické a praktické rovině v rozsahu učiva finančního vzdělávání na 2. stupni základních škol. Testování se skládalo z osmi otázek, z toho bylo pět otevřených a tři otázky výběrové.

Žáci a studenti všech tří škol ve více jak 55 % na otázku „Kdo vydává v České republice nové bankovky?“ odpověděli, že Česká národní banka. U nesprávných odpovědí se vyskytovaly odpovědi, které obsahovaly pouze slovo banka. Z uvedeného vyplývá, že žáci a studenti znalost nemají zcela upevněnou.

Z testování vyplynulo, že téměř všichni vědí, jaká je společná evropská měna. Tato znalost souvisí s tím, že se žáci a studenti se společnou evropskou měnou běžně setkávají, protože je platidlem v okolních zemích. Také jsou ve školách pořádány projektové dny s tématem Evropské unie.

Další dobrou znalost žáci 2. stupně a studenti víceletého gymnázia prokázali při otevřené odpovědi na otázku „K čemu slouží běžný účet?“ Žáci a studenti znalost získanou v předmětech Výchova k občanství nebo Základy společenských věd uměli použít i při výběrové otázce „Kdy je možné přistoupit k podpisu smlouvy?“ ve více jak 95%.

Oproti tomu na otázku rozdílu mezi debetní a kreditní kartou zvolilo správnou odpověď pouze 5 % žáků základní školy v Čáslavi, 12 % žáků základní školy ve Vrdech a 26 % studentů víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Většina žáků a studentů si myslí, že u debetní karty využívám půjčené peníze a u kreditní karty využívám své peníze. Rozdílu mezi kreditní a debetní kartou by měla být věnována ve výuce intenzivnější pozornost.

Na otázku „Co je zástava?“ žáci a studenti prokázali výborné znalosti. Uvedená znalost může být ovlivněna medializací exekucí, hypoték a insolvenčí.

Sedmá otázka v testování byla spojena s početní operací. Příklad byl vybrán z učebnice matematiky pro 7. ročník, u žáků 8. a 9. tříd a studentů tercie a kvarty bylo očekáváno, že si s uvedeným příkladem bez problémů poradí. Žáci ze základní školy

v Čáslavi a studenti víceletého gymnázia v Kutné Hoře potvrdili uvedený předpoklad, zároveň však 30 % žáků základní školy ve Vrdech uvedený příklad nezvládlo.

Poslední osmá otázka ve vlastním testování souvisela s matematickou gramotností. Správnou odpověď uvedlo pouze 29 % žáků ve Vrdech, 14 % žáků v Čáslavi a 26 % studentů z Kutné Hory. Žáci a studenti, kteří prokázali znalost výpočtu procent, úlohu již dále nepochopili a vypočítanou částku odečítali. U zbylé části převažovala neochota příklad, s kterým se v matematice běžně nesetkávají, vypočítat. Bylo by vhodné zařadit finanční matematiku již od 6. ročníku základní školy. Je možné, že pokud by v příkladu nebyla uvedena úroková míra, ale jednalo by se pouze o příklad na výpočet procent, výsledky by byly správnější ve více případech. Mezi žáky základních škol a studenty víceletého gymnázia nebyly zjištěny žádné významné rozdíly ve znalostech finanční gramotnosti.

Součástí vlastního testování byla anketa pro vyučující a vedení základních škol. Vyučující a vedení základních škol v Čáslavi a ve Vrdech odpovídali písemně na anketu složenou z pěti otázek. Všechny otázky v anketě byly otevřené.

Vyučující se shodli, že se zabývali finančním vzděláváním již před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího programu ve školním roce 2013/2014. Zároveň uvedli, že se finanční gramotnost vyučuje v rámci předmětů Matematika, Prvouka, Občanská výchova, Pracovní činnosti, Vaření a Volba povolání. Většinu vyučujících náplň a rozsah finanční gramotnosti vyhovuje a nijak by je neměnili. Převážná část pedagogů se považuje za plně aprobované, pouze vyučující z 1. stupně odpověděli, že žádné školení ani zvýšení kvalifikace zaměřené na finanční gramotnost neabsolvovali.

Pedagogové rovněž uváděli, že nemají při výuce potřebu využívat externích pracovníků, ve své výuce používají internetové projekty a soutěže zaměřené na finanční gramotnost. Dále uvedli, že pořádají pro žáky 9. tříd přednášky zaměřené na finanční gramotnost, bohužel již neuvedli, kdo uvedené přednášky lektoruje. Pouze vyjádřili názor, že by se na výuce finanční gramotnosti měli podílet ve větší míře rodiče žáků. Podíl rodičů na finančním vzdělávání je přínosný, ale znevýhodňuje děti ze sociálně slabých rodin, u kterých úroveň znalostí finanční gramotnosti není vysoká a rodiče se obvykle nezapojují ani do běžné spolupráce se školou.

Zároveň byla v praktické části bakalářské práce provedena komparace mezinárodního šetření PISA a vlastního testování. Projektu PISA se zúčastnili patnáctiletý

žáci na vybraných základních školách a víceletých gymnáziích v celé České republice. Vlastního testování se zúčastnili žáci 1. a 2. stupně základních škol a víceletého gymnázia.

Na 2. stupni byli testováni žáci 8. a 9. ročníků, na víceletém gymnáziu studenti tercie a kvarty. Uvedené ročníky obvykle navštěvují čtrnáctiletí a patnáctiletí žáci a studenti. Cílové skupiny je možné posuzovat jako shodné a lze je porovnávat. Cílem komparace bylo vyhodnotit znalosti a dovednosti žáků před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a po zavedení finančního vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu.

Úlohy, které řešili žáci v mezinárodním šetření PISA, typově odpovídaly řešeným úlohám ve vlastním testování. Obdobně jako se u žáků testovaných v mezinárodním šetření PISA předpokládalo, že matematický příklad s výpočtem měsíců spoření bude vzhledem ke znalostem operací s přirozenými čísly jednoduchý, přesto příklad správně vypočítala pouze necelá polovina testovaných žáků. Také u vlastního testování byl u příkladu s výpočtem měsíců předpoklad vysoké míry úspěšnosti. I tak si čtvrtina žáků základní školy ve Vrdech s příkladem neporadila. Žáci základní školy v Čáslavi a víceletého gymnázia v Kutné Hoře příklad pochopili a vypočítali. Potvrdili tím uvedený předpoklad, což je možné přičítat zvyšujícímu se trendu výuky čtenářské gramotnosti na základních školách a víceletých gymnáziích.

V dalším typově podobném příkladu se nacházela úroková míra a výpočet procent. Byl předpoklad, že pro žáky bude příklad složitý a obtížně zvládnutelný. Přesto si s tímto typem úlohy v mezinárodním šetření PISA poradila více než čtvrtina žáků. Na základní škole Vrdu a na víceletém gymnáziu v Kutné Hoře se s typově podobným příkladem vyrovnala čtvrtina žáků. Na základní škole v Čáslavi však zvládla příklad pouhá desetina žáků. Ve vlastní testování žáci projevili jen malou ochotu příklad s pojmem úroková míra počítat.

U teoretických otázek ověřujících získané znalosti a dovednosti ve finančním vzdělávání žáci odpovídali na podobný typ otázek a je tedy možné jejich vzájemné porovnání. V mezinárodním šetření PISA odpověděla u dvou otázek většina žáků správnou odpovědí. Většina žáků 8. a 9. tříd základních škol a studentů víceletého gymnázia odpověděla ve vlastním testování správně u tří teoretických otázek. Lze pozorovat zvyšující se trend ve finančním vzdělávání, ale je nadále nutné znalosti a dovednosti žáků upevňovat.

9 Závěr

Pro správné hospodaření, rozhodování se a nakládání s finančními prostředky je nutné být finančně gramotný. Bakalářská práce se zabývá stavem znalostí a úrovně finanční gramotnosti žáků základních škol poté, co byla zařazena ve školním roce 2013/2014 do Rámcového vzdělávacího plánu a poté implementována do jednotlivých Školních vzdělávacích programů. Pro vzájemnou komparaci výsledků před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a po zavedení finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu bylo využito mezinárodního šetření PISA pořádané Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.

V teoretické části bakalářské práce jsou vymezeny základní pojmy a definice finanční gramotnosti. Z obsahového vymezení finanční gramotnosti vycházejí Standardy finanční gramotnosti, které stanovují úroveň finanční gramotnosti v různých stupních vzdělání, a na jejich podkladech se tvoří podrobná náplň Rámcového vzdělávacího plánu, který je závaznou složkou základního vzdělávání.

Po 1. 9. 2013 se finanční gramotnost vyučuje na 1. stupni základní školy ve vzdělávacím oboru Člověk a jeho svět, na 2. stupni byla finanční gramotnost zařazena do vzdělávacího oboru Výchova k občanství. Zavedení finanční gramotnosti do škol přineslo potřebu dalšího vzdělávání vyučujících a nových metod pro výuku, proto pedagogické fakulty uskutečňují programy na jejich další vzdělávání.

Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce je věnována historii finančního vzdělávání od roku 2005, kdy vláda České republiky uložila ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit do 30. září 2006 Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách až po rok 2014, kdy Ministerstvo financí spustilo internetový portál pro finanční vzdělávání.

Praktická část bakalářské práce je věnována mezinárodnímu šetření PISA a vlastnímu testování žáků a jejich vyhodnocení. Součástí vlastního testování je anketa pro vyučující a vedení škol. Zároveň je v praktické části provedena komparace výsledků mezinárodního testování PISA a vlastního testování. Šetření PISA se zúčastnilo 67 zemí, z toho se do šetření finanční gramotnosti zapojilo kromě České republiky dalších 17 zemí. V České republice se šetření zúčastnilo 1 200 patnáctiletých žáků z 297 škol. Testování žáci se umístili mezi zúčastněnými zeměmi na šestém místě. Tímto výsledkem se Česká

republika dostala mezi sedm nejúspěšnějších zemí a výsledek je možný ve srovnání s ostatními zeměmi pokládat za nadprůměrný. Bylo také zjištěno, že Česká republika měla zřetelně nižší podíl žáků z testovaných zemí, jejichž výsledky byly zařazeny do nejslabší skupiny žáků.

Vlastního testování se zúčastnilo 108 žáků 4. a 5. tříd 1. stupně základních škol ve Vrdech a Čáslavi a 147 žáků a studentů základních škol ve Vrdech, Čáslavi a víceletého gymnázia v Kutné Hoře. Testováním byl zjišťován stav úrovně znalostí žáků 1. a 2. stupně v testovaných školách. Žáci ve vlastním testování prokázali, že jejich teoretické znalosti jsou na dobré úrovni, také nadpoloviční většina prvostupňových dětí neměla problém s výpočtem zadaných příkladů. Pro další prohloubení znalostí žáků na 1. stupni lze při společném čtení v hodinách českého jazyka využít knih s tématem finanční gramotnosti, které jsou vydávány pro lepší pochopení dětí formou pohádek. V hodinách matematiky je vhodné zařazovat i na 1. stupni více příkladů z běžného života. Ale i v hodinách pracovních činností by bylo vhodné žáky dále finančně vzdělávat pomocí omalovánek, kvízů a deskových nebo počítačových didaktických her s finanční tematikou. U vyučujících 1. stupně je možné propojit výuku finanční gramotnosti napříč všemi předměty.

Větší část žáků 2. stupně si s matematickým příkladem s výpočtem procent nedokázala poradit. Převládala u nich neochota příklad, s kterým se běžně nesetkávají, vypočítat. Bylo by vhodné zařadit finanční matematiku již od 6. ročníku základních škol, ve výuce počítat více příkladů se situacemi, se kterými se mohou setkat v běžném životě. U vzdělávacího předmětu Výchova k občanství je nutné dále upevňovat a rozšiřovat znalosti z oblasti finanční gramotnosti. I u žáků 2. stupně základních škol je nutná spolupráce mezi jednotlivými předměty.

Součástí vlastního testování byla anketa pro vyučující a vedení základních škol. V anketě vyučující shodně odpovídali, že finanční gramotnost byla vyučována již před zavedením finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu a necítí potřebu finanční gramotnost vyučovat formou externích pracovníků.

V mezinárodním šetření PISA bylo zjištěno, že v testování uspěli lépe žáci víceletých gymnázií než žáci základních škol. Uvedená skutečnost se ve vlastním testování nepotvrdila a výsledky testování žáků a studentů byly na stejné úrovni. Finanční vzdělávání je na testovaných základních školách na stejné úrovni

jako u víceletého gymnázia. Možným faktorem pro získání stejných či podobných výsledků u škol ve vlastním testování je zavedení finanční gramotnosti do Rámcového vzdělávacího plánu. Je možné konstatovat, že koncepce školního vzdělávání ve finanční gramotnosti má na základních školách pozitivní trend, přesto je nadále nutné upevňovat znalosti a dovednosti žáků ve finančním vzdělávání a jejich následnou aplikaci ve škole i v každodenním životě.

10 Seznam použitých zdrojů

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8

HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-80-87652-98-5.

HESOVÁ, Alena, ZELENDOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. 8 s. ISBN 978-80-86856-74-2.

JAKEŠ, Petr a kol., *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základních škol*. Praha: Fortuna, 2011. 3 s. ISBN 978-80-7373-089-5.

KAŠOVÁ, Jitka, ISTENČIN, Lukáš. *Výchova k finanční gramotnosti*. Plzeň: Fraus, 2012. 7 s. ISBN 978-80-7238-107-4.

KAŠOVÁ, Jitka. *Výchova k volbě povolání - Finanční gramotnost I*. Praha: Nakladatelství Dr. Josef Raabe s.r.o., 2011. ISBN 978-80-86307-45-9.

NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIŘÍČEK, ZLÁMAL, Jaroslav. *Finanční gramotnost: učebnice učitele*. Kralice na Hané: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-151-0.

PETÝRKOVÁ, Lenka, CHMELAŘOVÁ, Pavlína. *Základy finanční gramotnosti*. Praha: Generation Europe, 2011. ISBN 978-80-904974-8-1.

POTŮČKOVÁ, Jana. *Matematika pro 3. ročník základní školy: 2. díl*. Brno: Studio 1 + 1, 2007. ISBN 978-80-86252-13-1.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SKOŘEPOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ: o penězích a hospodaření*. Praha: Fragment, 2014. Finanční gramotnost. ISBN 978-80-253-2175-1.

STARÁ, Jana, DVOŘÁKOVÁ, Michaela FRÝZOVÁ, Iva. *Prvouka: pro 3. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2010. ISBN 978-80-7238-870-7.

ŠAROUNOVÁ, Alena. *Matematika 7: [učebnice pro základní školy zpracovaná ve spolupráci s JČMF]*. Praha: Prometheus, 1998. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-719-6106-X.

Internetové zdroje

ČŠI. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, finanční a čtenářské gramotnosti Porovnání zjištění z let 2009/2010 a 2012/2013 doplněné o šetření finanční gramotnosti v roce 2012/2013* [online]. 2013 (PDF) [cit. 2015-11-16]. Dostupné z WWW <<http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Tematicke-zpravy/Tematicka-zprava-Podpora-rozvoje-matematicke,-fina>>

ČŠI. *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých žáků*. [online]. 2014 (PDF) [cit. 2015-03-04]. Dostupné z WWW <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/banka-souboru/PISA-2012_Financni-gramotnost-patnactiletých-zaku.pdf>.

ČŠI. *PISA 2012: Finanční gramotnost - příklady úloh*. [online]. 2012 (PDF) [cit. 2016-03-04]. Dostupné z WWW <http://www.csicr.cz/getattachment/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Priklady-uloh-z-financni-gramotnosti/FL_uvolnene_ulohy.pdf>

HESOVÁ, Alena. *Komentář k úloze Nová nabídka*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-02] Dostupné z:WWW <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/20583/KOMENTAR-K-ULOZE-NOVA-NABIDKA-PISA-2012.html>>

HESOVÁ, Alena. *Komentář k úloze Peníze na cestování*. [online]. 2016 [cit. 2016-03-03] Dostupné z:WWW <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/18121/KOMENTAR-K-ULOZE-PENIZE-NA-CESTOVANI-PISA-2012.html>>

Společný dokument MF, MPO, MŠMT. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. 2007 (PDF) [cit. 2015-09-11]. Dostupné WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>>

Ministerstvo financí. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. 2010 (PDF) [cit. 2015-09-15]. Dostupné z WWW: <www.msmt.cz/file/31443_1_1/>.

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: (verze platná od 1. 9. 2013) úplné znění upraveného RVP ZV*. [online]. 2013 (PDF) [cit. 2015-10-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuv.cz/file/318/>>

MŠMT. *Tiskové zprávy 2010: Nová témata ve vzdělávání – etická výchova a finanční gramotnost*. [online]. 2010 [cit. 2015-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/nova-temata-ve-vzdelavani-eticka-vychova-a-financni>>

MŠMT. *Informace o zapojení České republiky do vzdělávacích projektů OECD*. [online]. 2013 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/organizace-pro-ekonomickou-spolupraci-a-rozvoj-oecd>>

PROS, Martin. *Ministerstvo financí podporuje finanční vzdělávání*. [online]. 2014 [cit. 2015-11-20] Dostupné z:WWW <<http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2014/ministerstvo-financi-podporuje-financni-19275>>

RATHOUSKÁ GRMELOVÁ, Eva. *Zpráva s náměty pro revizi standardů finanční gramotnosti* [online]. Vytvořeno ve spolupráci s portálem RVP.cz. 2012 (PDF) [cit. 2015-09-26]. Dostupné z WWW: <<http://diskuze.rvp.cz/viewtopic.php?f=675&t=20921>>

Hula, Lukáš. *Komentář k výsledkům mezinárodního šetření PISA v oblasti finanční gramotnosti* [online]. 2015 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/19521/KOMENTAR-K-VYSLEDKUM-MEZINARODNIHO-SETRENI-PISA-V-OBLASTI-FINANCNI-RAMOTNOSTI.html/>>

RVP - metodický portál. *Testování finanční gramotnosti v rámci šetření PISA* [online]. 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z WWW:< <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/16847/TESTOVANI-FINANCNI-GRAMOTNOSTI-V-RAMCI-SETRENI-PISA.html/>>

Vláda ČR. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 7. Prosince 2005 č. 1594 o zlepšení podmínek v bankovním sektoru* [online]. 2005 (PDF) [cit. 2015-10-15]. Dostupné z WWW: <http://www.psfv.cz/assets/cs/media/Usneseni_2005-1594_2005-120-zlepseni-podminek-v-bankovnim-sektoru.pdf>

Legislativní dokumenty

Česko. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (školský zákon)*. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. částka 190. 10236 s. Dostupné z WWW: <<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon Par.jsp?idBiblio=58471&fulltext=~C5~A1kolsk~C3~BD~20z~C3~A1kon&rpp=15#local-content>>

Seznam grafů a tabulek

Seznam schémat

Schéma č. 1: Složky finanční gramotnosti	12
--	----

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 : Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Peníze	14
Tabulka č. 2 : Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Hospodaření domácností	15
Tabulka č. 3: Náplň učiva finanční gramotnosti v oblasti Finanční produkty	15
Tabulka č. 4: Milníky historie finančního vzdělávání	25
Tabulka č. 5: Výsledky testovaných zemí v šetření PISA	27
Tabulka č. 6: Hodnotící škála.....	28
Tabulka č. 7: Rozdíl ve výsledcích dle druhu	34

Seznam grafů

Graf č. 1: Korelace finanční a matematické gramotnosti	33
Graf č. 2: Cena nákupu	37
Graf č. 3: Nejvýhodnější cena vstupenky	37
Graf č. 4: Peníze a jejich zkratka v ČR	38
Graf č. 5: Možnosti platby nákupu	39
Graf č. 6: Pojem reklamace	40
Graf č. 7: Pojem úspory	40
Graf č. 8: Vydavatel bankovek v České republice	41
Graf č. 9: Pojem běžný účet	42
Graf č. 10: Pojem debetní a kreditní karta	43
Graf č. 11: Výpočet měsíců při šetření	44
Graf č. 12: Výpočet úrokové míry	46

Seznam použitých zkratk

RVP - Rámcový vzdělávací plán

ŠVP - Školní vzdělávací plán

PISA - Mezinárodní hodnocení studentů (Programme for International Students Assessment)

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (The Organisation for Economic Co-operation and Development).

ZŠ – Základní škola

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MF - Ministerstvo financí

MPO - Ministerstvo průmyslu a obchodu

11 Přílohy

Testování na téma Finanční gramotnost žáků základních škol - pro žáky 1. stupně:

1) Porovnejte, které zboží je dražší a levnější

Levnější je _____
Dražší je _____

2) Kolik stojí nákup, nakoupíte-li 10 rohlíků, 1 mléko a 2 másla, při ceně 2 Kč za rohlík, 9 Kč za mléko a 18 Kč za máslo.

3) Která vstupenka do aquacentra je nejvýhodnější pro čtyřčlennou rodinu?

- A) Rodinné vstupné 480 Kč
- B) Akce 3 + 1 zdarma, přičemž jedna vstupenka stojí 170 Kč
- C) Klasické vstupné, kdy cena vstupenky je 130 Kč za osobu

4) Jaké používáme peníze v naší zemi a jakou mají zkratku?

5) Lze za nákup zaplatit jinak než v hotovosti?

6) Co je to reklamace?

- A) Leták s obrázkem zboží
- B) Výměna nebo oprava vadného zboží
- C) Klamavé informace o zboží, kterou uvádí prodávající

7) Co jsou to úspory?

- A) Peníze, které musím zaplatit za nákup
- B) Peníze, které musím někomu vrátit
- C) Ušetřené peníze

**Testování na téma Finanční gramotnost žáků základních škol
- pro žáky 2. stupně základních škol nebo víceletých gymnázií**

- 1) Kdo vydává v České republice nové bankovky?
- 2) Jak se jmenuje společná evropská měna?
- 3) K čemu slouží běžný účet?
- 4) K podpisu smlouvy přistupujeme
 - A) Pokud jsme se ústně dohodli, smlouvu již nečteme a rovnou podepíšeme
 - B) Podepíší po důkladném přečtení
 - C) Na smlouvě zkontrolují hlavně osobní údaje
- 5) Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?
 - A) U debetní karty využívám půjčené peníze a u kreditní karty využívám svoje peníze
 - B) U debetní karty využívám pouze svoje našetřené peníze a u kreditní karty využívám peníze půjčené
 - C) Debetní a kreditní karta je to samé
- 6) Co je zástava?
 - A) Majetek sloužící jako záruka pro případ nesplacení dluhu
 - B) Pravidelná roční splátka dluhu
 - C) Naspořená částka na běžném účtu
- 7) Anička dostává každý měsíc 200 Kč kapesného, polovinu si ukládá stranou, protože si šetří na kolečkové brusle. Teď má v kasičce 800 Kč. Brusle stojí 1 600 Kč. Za kolik měsíců si Anička koupí brusle?
- 8) Roman uložil 10 000 Kč na 2 roky na účet s úrokovou mírou 3%. Jakou celkovou částku měl Roman po dvou letech. A kolik činí úroková míra za 1 rok?

Testování na téma finanční gramotnost žáků základních škol

- **pro ředitele, zástupce ředitele nebo vyučující základních škol a víceletých gymnázií**

- 1) Byla finanční gramotnost zařazena do výuky již před zavedením finanční gramotnosti do RVP?
- 2) Máte ve Vaší škole zařazenou finanční gramotnost jako samostatný předmět nebo ji vyučujete v rámci ostatních předmětů a pokud ano, v kterých?
- 3) Vyhovuje Vám náplň učiva Finanční gramotnosti?
- 4) Máte dostatek aprobovaných nebo proškolených učitelů na výuku Finanční gramotnosti?
- 5) Bylo by pro Vás výhodnější vyučovat finanční gramotnost formou externích pracovníků?